

DOKUMENT NA EVROPSKATA BANKA ZA
OBNOVA I RAZVOJ

**STRATEGIJA
ZA PORANE [NA JUGOSLOVENSKA
REPUBLIKA MAKEDONIJA**

Odobrena od Bordot na direktori na 20 juli 2004

EBOR go preveduva originalniot tekst na dokumentot isključivo zaradi polesno sledewe od strana na ~itatelot. I pokraj faktot {to EBOR se potrudi da obezbedi avtenti~nost na prevodot, ne ja garantira ili ne stoi zad to~nosta na istiot. ^itatelot se potpira na verodostojnosta na prevodot na sopstven rizik. Vo nikakvi okolnosti EBOR ili nejninite vraboteni ili agenti nema da bidat odgovorni poradi eventualna neto~nost, gre{ka, propust, bri{ewe, nedostatok i/ili kakvi i da se izmeni na soodr`inata na prevodot, bez ogled na pri~inata i eventualnata {teta koja proizleguva od toa. Dokolku postoji razliki ili kontradiktornost pome|u angliskata i prevedenata verzija, za va`e~ka se smeta angliskata.

Sodr`ina

I. KRATKA SODR@INA	1
II. STRATEGIJA ZA ZEMJATA.....	7
1. PORTFOLIO NA BANKATA	8
1.1. Pregled na dosega{nite aktivnosti.....	8
1.2. Sproveduvawe na dosega{nata strategija.....	10
1.3. Vlijanie na tranzicijata i izvle~eni pouki	13
1.3.1.Vlijanieto na tranzicijata	13
1.3.2.Izvle~eni pouki	18
1.4. Kvalitet i struktura na portfolioto	19
2. USLOVI ZA RABOTA.....	20
2.1. Op{ta reformska klima.....	20
2.1.1.Politi~ki nastani	20
2.1.2.Regionalna integracija	21
2.1.3.Pra{awa na integritetot	21
2.1.4.Op{testveni uslovi	22
2.1.5. Rabotna sila.....	24
2.1.6. Zakonska reforma.....	25
2.1.7. Ekolo{ki pra{awa.....	26
2.2. Ekonomsko opkru`uvawe.....	27
2.2.1. Makro-ekonomski uslovi za rabotewe na Bankata	27
2.2.2.Pristap do kapital	29
3. PROGRES NA TRANZICIJATA I PREDIZVICI.....	30
3.1. Razvoj na privatniot sektor	32

3.2.	Finansiski sektor	32
3.3.	Sektorot infrastruktura	33
4.	STRATE[KI ORIENTACII	36
4.1.	Razvoj na privatniot sektor	37
4.2.	Finansiski sektor	37
4.3.	Infrastruktura.....	38
5.	SORABOTKA SO DONATORI I DRUGI ME\UNARODNI FINANSISKI INSTITUCII	41
III.	PRILOZI	43
	PRILOG 1: POLITI^KA PROCENKA	43
	ANEKS 2: TRANZICIJA VO DELOT NA ZAKONODAVSTVOTO	46
	ANEKS 3: IZBRANI EKONOMSKI POKAZATELI	57
	ANEKS 4: PROGRAMI NA EBOR ZA TEHNI^KA SORABOTKA.....	58
	ANEKS 5: MULTILATERALNA I BILATERALNA POMO[.....	59

I. KRATKA SODR@INA

Porane{nata jugoslovenska republika (PJR) Makedonija prodol`uva da gi ispolnuva uslovite navedeni vo ^lenot 1 od Dogovorot za osnovawe na Bankata. Novata Vlada, izbrana vo septemvri 2002 godina, prodol`i so sproveduvaweto na ohridskiot Ramkoven dogovor. Po bezbednosnata kriza vo 2001 godina, povtorno se vospostaveni politi~kata stabilnost i bezbednosta. Po smrtta na pretsedatelot Trajkovski vo februaru 2004, Branko Crvenkovski, premierot od izborite vo 2002 godina be{e inagu- riran za pretsedatel vo maj 2004 godina. Na 2 juni 2004 godina bez pogolemi izmeni na ministrite be{e imenuvana nova vlada so Hari Kostov za Premier. PJR Makedonija prodol`i da ja promovira regionalnata sorabotka vo jugo-isto~na Evropa na pove}e na~ini - politi~ki dijalog, trgovski dogovori i regionalni infrastrukturni povrzuvawa vo regionot. Dogovorot za stabilizacija i asocijacija so EU stapi vo sila na 1 april 2004 godina, a zemjata ja podnese aplikacijata za ~lenstvo vo EU na 24 mart 2004 godina.

Ekonomijata prodol`uva da zazdravuva po silniot negativen {ok predizvikan so bezbednosnata kriza vo 2001 godina. Porastot vo 2003 se procenuva na okolu 3,2%, so~uvana e makroekonomskata stabilnost, inflacijata e na nisko nivo, a monetarnata politika i natamu se zasnova na fakti~kata vrzanosn na denarot za evroto. Me|utoa, postojat nezna~itelni znaci na odr`liv po~etok na porastot. Oficijalnata stapka na nevrabotenost i natamu e nad 30 nasto, a BDP po `itel ostanuva na nisko nivo. Stend-baj programata na MMF, odobrena vo april 2003 godina se realizira, a Vladata postigna zna~itelan napredok vo namaluvawe na golemiot buxetski deficit. Ekonomijata prodol`uva da generira golem trgovski deficit i deficit na tekovnata smetka . Na sreden rok, izgledite za izvoz bi trebalo da se zgolemat so ~lenstvoto vo STO, so zgolemeniot pristap do pazarite vo EU i so dogovorite za slobodna trgovija so site соседni zemji. I pokraj odredeni neodamne{ni uspesi, stranskite direktni investicii, vo vkupen iznos od pomalku od 1 milijarda USD od 1991 navamu se na nisko nivo poradi faktot {to golem broj stranski investitori i natamu gi odvra}a te{kata klima za investirawe i percepcijata za politi~kite i bezbednosni rizici.

Vkupniot napredok vo tranzicijata e postojan, no baven, so toa {to dinamikata na strukturnite reformi vo

izminatite dve godini be{e pod vlijanie na politi~kata nesigurnost i promenite. Vo privati-zacijata e zabele`an dobar napredok i privatniot sektor u`estvuva{e so 60% vo BDP vo 2003 godina. Liberalizacijata na cenite i na trgovijata i supervizorskite standardi vo bankarskiot sektor se dosta naprednati, no regulativnata ramka za nebankarskite finansiski institucii e seu{te slaba. Vo sektorot na infrastukturata, vo 2003 godina e formiran nezavisen regulator na energetskiot sektor, odobren e planot za prestrukturirawe na kompanijata za elektri~na energija i nejzinata privatizacija e vo tek. Vo proletta 2003 godina dogovoren e plan so Svetska banka za prestrukturirawe na `eleznicata, no istiот se sproveduva mnogu bavno.

Obemot i karakterot na poddr{kata na Bankata kon PJR Makedonija zna~itelno se zgolemi od periodot na donesuvaweto na prethodnata strategija (sredinata na 2002 do sredinata na 2004) do denes. Odobreni se devet novi investicii vo vkupna vrednost od 126 milioni evra, ili za 62% pove}e od vkupniот kumulativen obem na biznis do sega, {to ovozmo`i EBOR da ima silno vlijanie vo zemjata. Osobeno ohrabruva faktot za tri proekti potpi{ani so stranski investitori, {to pretstavuva indikacija za obnovenata doverba na investitorite po konfliktot od 2001 godina. Preku osnovawe banka za mikro-finansirawe, EBOR go promovira i finansiraweto na mali i sredni pretprijatija (MSP) vo zemjata, kade ve}e se obezbedeni finansii za nad 3.700 mikro i mali pretprijatija (MMP). Site infrastrukturni proekti potpi{ani od period na donesuvawe na prethodnata strategija pridonesuvaat kon natamo{na regionalna integracija (na pr. pati{ta, regionalno povrzuvawe vo oblata na elektri~nata energija). Niskata stapka na isplata na sredstva po odobrenite krediti zapo~na da se podobruva.

Glavnite predizvici od tranzicijata so koi zemjata i natamu se soo~uva se slednite:

- Podobruvawe na biznis klimata, osobeno za MSP, namaluvawe na birokratijata, podobruvawe na standardite za korporativno upravuvawe i podobruvawe na pristapot do finansii za MSP.
- Reformirawe na sudstvoto i zajaknuvawe na borbata protiv koru-pcijata.
- Podobruvawe na upravuvaweto i zajaknuvawe na bankarskiот sektor, vkladuvaj}i temelna konsolidacija.

- Sproveduvawe na natamo{ni reformi na regulativata i komercijalizacijata na glavnite javni komunalni uslugi, so cel da se privle~at zna~itelni investicii za modernizirawe na potrebnata infrastruktura.

Vo svetlo na predizvicite od tranzicijata, kako i na namerata na Vladata da go ograni~i zadol`uvaweto na zemjata so krediti garantirani od Vladata, Bankata }e se naso~i kon poddr{kata na privatniot sektor, vklju~uvaj}i go zajaknuvaweto na finansiski sektor preku koj }e se finansiraat MSP. Vo javniot sektor na infrastrukturata, osven sogleduvaweto na novi mo`nosti, glavniot napor na Bankata, zaedno so relevantnite vlasti, }e bide naso~en kon sproveduvawe i povlekuvaweto na dodelenite sredstva za infrastrukturni proekti koi se pod implementacija. Mo`nite novi investicii vo javniot sektor }e mora da odat paralelno so soodvetniot progres na implementacija vo postojното portfolio.

Strate{ki prioriteti na Bankata }e bidat:

Korporativen sektor

Bankata glavno }e ja naso~uva svojata poddr{ka kon strate{kite stranski investitori i lokalnite izvozno-orientirani kompanii vo koi postoi dobro korporativno upravuvawe, preku obezbeduvawe zaemi, garancii ili investicii vo akcionerskiot kapital, vklju~uva}i go i Fond za direktno investirawe (DIF). Onamu kade {to e potrebno, mo`no e obezbeduvawe pomo{ na lokalnite pretprijatija preku programite TAM i BAS.

Finansiski sektor

Prioritetite na Bankata se slednive: (i) naso~uvawe pove}e sredstva kon MSP preku komercijalnite banki i instituciite za mikro-kreditirawe, vklju~uvaj}i go i proektot na EU/EBOR za MSP vo zapaden Balkan; (ii) poddr{ka na zajaknuvaweto i konsolidacijata na bankarskiot sektor preku spojuvawa i prevzemawa na banki, preku novi investicii vo akcionerski kapital ili preku postojnite akcionerski u~estva na EBOR vo lokalnite banki ; Bankata }e promovira natamo{en vlez na stranski strategiski investitori vo bankarskiot sektor; i (iii) }e go pro{iri spektarot instrumenti ponudeni od bankite, zgolemuvaj}i go brojot na banki koi u~estvuvaat vo

programata za olesnuvawe na trgovijata, nudej}}i kofinansirawe za golemite lokalni korporativni klienti i poddr`u-vaj}}i go raboteweto na lokalnite banki vo oblata na stambeni i potro{uva~ki krediti i lizing.

Infrastuktura

Osven {to }e se fokusira na implementacija na postojnite proekti i isplatuvaeweto po istite, Bankata zaedno so Evropskata investiciona banka i EU i natamu }e igraat klu~na uloga vo razvojt na transportnite i energetskite proekti, so osoben akcent vrz regionalnite povrzuvawa, kako i komunalnata i ekolo{ka infrastruktura. Bankata }e se naso~i kon (i) poddr{ka na prestrukturiraweto i privatizacijata na javnoto pretprijatie za elektri~na energija, preku implementacija na predprivatizacioniot dogovor; (ii) energetski proekti koi se vklopuvaat vo regionalniot razvoj na energetskiot pazar, kako {to se regionalni povrzuvawa na snabduvaweto so gas i elektri~na energija, (iii) promovirawe na rehabilitacijata na patnata mre`a paralelno so prestrukturiraweto na sektorot za odr`uvawe na patnata i (iv) kade {to e vozmo`no, investicii vo sektorot na vodostopanstvo so op{tinski garancii.

Site aktivnosti na EBOR vo PJR Makedonija se realiziraat sledej}}i ja politikata za `ivotna sredina na Bankata i onamu kade {to e potrebno, vku~uvaat ekolo{ki akcioni planovi, soglasno mandatot na Bankata za aktivno poddr`uvawe na ekolo{ki zdrav i odr`liv razvoj preku proektite vo koi se investira.

Tehni~kata sorabotka i oficijalnoto kofinansirawe i natamu }e bidat od su{tinsko zna~ewe vo podgotovkite na proektite i vo delot na institucionalnoto zajaknuvawe, osobeno vo promoviraweto na zaemi za MSP i za proekti na javniot sektor. Bankata }e ja prodol`i svojata dobra sorabotka so Evropskata investiciona banka i bilateralnite donatorski institucii i }e vospostavi sorabotka so EU (osobeno so EAR) preku programite CARDS, so cel optimalno da se iskoristat prednostite na sekoja institucija, da se obezbedat sredstva za tehni~ka sorabotka i kofinansirawe, kako i da se koordinira dijalogot okolu politikata i utvrduvaweto na prioritetni proekti.

II. STRATEGIJA ZA ZEMJATA

1. PORTFOLIO NA BANKATA

1.1. Pregled na dosega{nite aktivnosti

Bankata e aktivna vo PJR Makedonija od 1993 godina. Do 31 maj 2004 godina, Bankata ostvari neto kumulativen obem na biznis od 327 milioni evra (24 proekti so vkupna proektna vrednost od 805 milioni evra) vo site sektori (vidi Aneks 4), vključuvaj}i proekti so vrednost od 126 milioni evra (39 % od neto kumulativniot obem na biznis) potpi{ani od donesuvaweto na poslednata strategija juli 2002 do maj 2004.

Sega{noto portfolio e zgolemeno za 76% vo tekot na izminatite dve godini. Porastot e posledica na proektite vo oblastite na transportot, elektri~nata energija, prehrambenata industrija i op{tite industrii (41%, 32%, 12% i 8%, posledovatelno, od noviot obem na biznis). Vrednosta na tekovnoto portfolio iznesuva 205 milioni evra (19 proekti), od koi 76 milioni evra (37%) se operativni sredstva. Vo idnina, klu~en prioritet }e bide implementacijata na proektite i zabrzuvawe na prefrluvaweto na sredstva odobrenite po soodvetnite proekti. Dvata glavni infrastrukturni proekti potpi{ani vo vtorata polovina na 2003 godina (*Regionalni pati{ta i Dalnovodot pome|u Makedonija i Bugarija*) i *Programata za vodosnabduvawe (MEAP)* koja vključuva pove}e gradovi (i se karakterizira so mali paketi na nabavka), pretstavuvaat 72% od portfolioto na neprefrleni sredstva. Do krajot na 2006 godina ovoj jaz treba postepeno da se namali, so zabrzano prefrlawe na sredstvata za MEAP i sproveduvaweto na site neodamna potpi{ani golemi proekti od javniot sektor.

Tabela 1: Raspredelba na obvrskite na EBOR po sektori na 31 maj 2004

SEKTORI	NETO KUMULATIVEN OBEM NA BIZNIS					SEGAJNO PORTFOLIO		TEKOVNI OPERATIVNI SREDSTVA	
	Br. na proekti	Vkupna cena na proektot	Potpisan od EBRD	%	Bruto prefrl. sredstva	Iznos	%	Iznos	%
Finansijski institucii	7	148.1	55.1	17%	44	27.4	14%	18.5	24%
Zaemi/garancii na banki	3	32.2	32.2	10%	25.7	6.5	4%	0.0	0%
Investicijski fondovi	3	105.2	19.2	6%	16.2	18.9	9%	18.2	24%
Akcionerski kapital	1	10.7	3.7	1%	2.1	2.0	1%	0.3	0%
Mali pretprijatija	1	29.3	7.5	2%	6.5	6.3	3%	5.3	7%
Infrastruktura	5	250.4	92.2	28%	29.5	72.0	35%	9.3	12%
Transport	4	187.4	71.4	22%	24.1	51.2	25%	3.9	5%
Komunalna	1	63.0	20.8	6%	5.4	20.8	10%	5.4	7%
Energija	3	163.0	78.3	24%	38.2	64.1	31%	24.0	31%
Elektri~na energija	2	77.0	57.8	18%	17.7	48.0	23%	7.9	10%
Prirodni resursi	1	86.0	20.5	6%	20.5	16.1	8%	16.1	21%
Specijalizirani industrii	4	104.3	63.5	19%	54.3	14.7	7%	5.5	7%
Telekomunikacii	2	85.8	48.8	15%	48.8	0.0	0%	0.0	0%
Prehrambena industrija	2	18.5	14.7	4%	5.5	14.7	7%	5.5	7%
Op{titi industrii	4	110.7	31.2	10%	24.4	20.5	10%	13.7	18%
Vkupno vo zemjata	24	805.8	327.8	100%	196.9	205.0	100%	76.3	100%

* Portfolio to operativni te sredstva vkl-uvaat i kumulativna kamata od „portat“ investirawe vo akcionerski kapital

Sektorskata raspredelba na portfolioto se состоi od 66% vo infrastrukturnata i energetskiot sektor, 17% vo finansijski institucii i mali pretprijatija i 17% vo specijalizirani i op{titi industrii. Dominantniot instrument se zaemite (94%), dodeka investiraweto vo forma na akcionerski kapital se koncentrira vo sektorot na finansijskite institucii.

Proektite odobreni od EBOR mobiliziraa dopolnitelni 478 milioni evra vo vid na koinvesticii od sponzori, kofinansieri i donatori, {to pretstavuva multiplikator od 1,5.

Bankata mobiliziraa i 11,2 milioni evra vo vid na tehni~ka pomo{ za PJR Makedonija, so 61 proekt za tehni~ka sorabotka (TS), glavno vo sektorite bankarstvo, telekomunikacii, transport i op{tinski razvoj. Iznosot na prefrleni sredstva po proektite za tehni~ka sorabotka na po~etokot na april 2004 godina be{e 9,3 milioni evra, {to e odraz na faktot deka proektite {to vku~uvaat finansirawe na mali pretprijatija i infrastruktura (transport, javni uslugi) seu{te se vo tek. (Vidi detali za Programite na Bankata za tehni~ka sorabotka vo Aneks 4.)

1.2. Sproveduvawe na dosega{nata strategija

Vo poslednata strategija za zemjata, odobrena vo juli 2002 godina bea podvle~eni slednite strategiski prioriteti i tranziciski celi na Bankata: (i) poddr{ka na izvozno orientiranite kompanii, vku~uvaj}i gi i onie preku DIF i zgolemenoto finansirawe na MSP, osobeno preku osnovawe banka za mikrofinansirawe; (ii) finansirawe na klu~nata regionalna patna i energetska infrastruktura, promovirawe na private-zacijata na javnoto pretprijatie za elektri~nata energija, kako i ispituvawe na mo`nostite za pro{iruvawe na postojniot MEAP proekt; (iii) aktivno upravuvawe so akcionerskiot kapital na EBOR vo lokalnite banki, pomo{ vo zajaknuvaweto i konsolidacijata na bankarskiot sektor preku mo`ni novi investicii vo akcionerskiot kapital na bankite, kako i ispituvawe na mo`nostite za proekti vo kontekst na neodamna zapo~nata reforma na penziskiot sistem i novata regulativa za lizing.

Op{to zemeno, Bankata gi ostvari operativnite celi zacrtani vo strategijata za zemjata od 2002 godina. Kvalitetot na portfolioto ostana dobar. Prefrluvaweto na sredstvata po odobreni proekti vo ovoj period be{e na nisko nivo (18 milioni evra), no istite zemaat zamav. Podobruvaweto na stapkata na prefrleni sredstva (vo momentot, prefrleni se samo 37% od sredstvata vo portfolioto) ostanuva glaven predizvik. Ova delumno se dol`i na dva golemi infrastrukturni proekti (so dolgi periodi na implementacija), potpi{ani vo vtorata polovina na 2003 godina, kako i na pote{kotiite vo realizirawe na MEAP proektot.

Od donesuvaweto na poslednata strategija do odobruvaweto na ovaa, bea potpi{ani devet proekti (sedum novi i dva vo ramkite na postojnite proekti), so {to se pokriva {irok spektar sektori, vku~uvaj}i {est vo privatniot (tri korporativni i tri vo bankarskiot sektor) i tri regionalni infrastrukturni proekti, so vkupni obvrski na EBOR od 126 milioni evra. Ova pretstavuva rekordno nivo na prevzemeni obvrski po podelni proekti sporedeno so koj i da e prethoden dvegodi{en period. Bankata potpi{a tri proekti so stranski investitori, me|u koi se i prviot proekt od prehranbeniot sektor i proektot so lokalniot pretpriema~ vo ramkite na DIF. Ovie proekti imaat zna~itelno vlijanie kako vrz stranskite, taka i vrz doma{nite investitori. Dalnovodot za elektri~na energija pome|u Makedonija i Bugarija, klu~en regionalen proekt,

vklu~i inovativni karakteristiki, bidej}i zaemoprima~ na kreditot e makedonskoto pretprijatie za elektri~na energija-ESM, dodeka bugarskata strana }e go vra}a zaemot preku dostava na elektri~na energija. Site novi proekti imaat dobar ili odli~en potencijal na vlijanieto vrz tranzicijata i ve}e se vo faza na sproveduvawe.

Tabela 2: Proekti potpi{ani vo periodot juli 2002- maj 2004

Proekt	Opis	Finansii od EBOR (vo milioni evra)
Stranski investitori 22.7		
Migros Skopje (Turcija)	Kredit za izgradba na prviot sovremen trgovski centar vo Skopje	6.7
@ito Luks (Grcija)	Kredit so strate{ki investor za finansirawe na melnica i pekarnica za golemoproda`ba	8.0
Mermeren kombinat Prilep (Grcija)	Kredit so strate{ki investor na izvozno orientirana kompanija namenat za eksploatacija i prerabotka na mermer	8.0
Lokalni pretpriema~I 2.2		
Kimiko Gardine finansirano preku DIF (Fondot za direktno investirawe)	Akcionerski vlog vo lokalni, izvozno orientiran proizvoditel na zavesi	2.2
Finansiski institucii i mali pretprijatija 9.3		
ProKredit banka	Akcionerski vlog i kreditna linija za novo-osnovana banka za mikro- finansirawe	7.5
Stopanska banka- zgolemuwawe na akcionerskiot kapital	U~estvo vo zgolemuwaweto na akcionerskiot kapital na bankata, po ras~istuwaweto na nejzinoto portfolio	1.8
Javna infrastruktura i energija 91.7		
Dalnovod pome u PJR Makedonija i Bugarija	Nov, visokovoltan dalnovod i nova trafo-stanica, za podobruwawe na regionalnata trgovija so elektri~na energija	40.5
Makedonski regionalni pati{ta	Kredit so dr`avna garancija za modernizacija na koridorot X i izgradba na nova delnica na koridorot VIII	40.0
Modernizacija na sistemot za vozdu{na navigacija	Kredit so dr`avna garancija - nova oprema za vozdu{no navigaciskiot sistem i modernizacija na ohridskata pista, so cel da se podobrat regionalnite usluzi za vozdu{no naveduwawe	11.2
VKUPNO		125.9

Bankata vlo`i zna~itelni napori da gi podobri performansite na lokalnite banki vo koi ima akcionerski vlog. Bea postignati zna~itelni rezultati vo proektot na

prestrukturiraweto na Stopanska banka, koja be{e privatizirana preku prodawa na strate{ki investitor zaedno so EBOR i IFC (Me|unarodnata finansiska korporacija), kako i vo proektot so Izvozno-kreditna banka, koja go podobri svoeto portfolio i vo momentot se smeta za zna{aen igra~ vo mikro-fina-nsiraweto i finansiraweto na MSP. Bankata go postavi i Proektot-Programata za op{tinska ekolo{ka akcija, potpi{an vo 2000 godina, na na~in koj ovozmo`i zabrzana nabavka i prefrluwave sredstva, po dolgiot period podgotovki i koordinirani aktivnosti pome|u raznite donatori vklueeni vo proektot.

1.3. Vlijanie na tranzicijata i izvle~eni pouki

1.3.1. Vlijanieto na tranzicijata

Korporativen sektor

Vo sektorot na privatni pretprijatija, generalno bea postignati dobri tranziciski rezultati, preku zajaknuvawe na konkurentnosta i izvozniot potencijal na pretprijatijata, promovirawe na podobro korporativno upravuvawe, podobreno finansisko izvestuvawe i voveduvawe na me|una-rodni smetkovodstveni standardi, kako i preku obezbeduvawe pomo{ za kompaniite vo izgotvuvaweto na srednoro~ni strategii. Bankata tesno sorabotuva{e so svoite klienti, so cel da gi pottikne i poddr`i vakvite promeni. Primeri za vakov vid na sorabotka gi vkluevaat:

Alkaloid, farmacevtski proizvođitel vo doma{na sopstvenost i partner na EBOR od 1999 godina, uspea, preku proekt finansiran od strana na Bankata, da se stekne so sertifikatot za svoeto proizvodstvo -Dobra praktika vo proizvodstvoto (Good manufacturing practice-GMP), napreduva{e vo voveduvawe tro{kovno smetkovodstvo vo svoite ~etiri proizvodni edinici i zapo~na so upotreba na metoda na faktoring na pobaruwawata, so {to stana edna od prvite kompanii od ovaa oblast vo zemjata, koja koristi vakvi metodi vo raboteweto. Isto taka, kompanijata zna~itelno go podobri svojot farmacevtski marketing i prodawa na pazarite na teritorijata na porane{na Jugoslavija. So pottik od strana na Bankata, kompanijata zapo~na razgovori so potencijalni stranski investitori, so cel da go zgolemi svoeto prisustvo na pazarot i da go zajakne svojot strate{ki razvoj.

Makstil, proizvođač i prerabotivač na čelik, stana edinstveni ot uspešen primer od edinaesette naslednici na porane{ni ot golem integriran proizvođač i prerabotivač na čelik od porane{na Jugoslavija, kompanijata „Čelezara“. Proekt ot na bankata so Makstil ima{e silen demonstrativen efekt vo tekot na procesot na prestrukturirawe i privatizacija na kompanijata preku prodaba na strate{ki ot investitor Dufferko. Denes Makstil e integralen del od raboteweto na Dufferko i me|u drugoto izvle~e i pove}ekratna korist od prestrukturiranoto korporativno upravuvawe, novi ot sistem za informirawe na menaxmentot (MIS) i zaedni~ki marketing nastap so Dufferko. Investiciski ot proekt na Bankata pridonese za podobruvawe na kvalitetot na proizvodot i zgolemuvawe na proizvodstveni ot kapacitet, istovremeno podobruvaj}i ja efikasno sta i fleksibilno sta vo prilagodu vaweto kon pazarnite potrebi. Vo 2002 godina, Makstil go inicira{e osnovaweto na regionalna asocijacija za čelik, so proizvođači od Srbija i Bugarija. Kompaniite uvidoa deka za najgolemi ot del od nivni ot asortiman na proizvodi ne se direktna konkurencija i deka site bi trebalo da izvle~at korist od zaedni~ki nastap na pazarite. Vidli vi ot uspeh na Dufferko pridonese privlekuvawe interes na eden drug golem proizvođač na čelik, koj neodamna se pojavi na pazarot.

Mermerni ot kombinat Prilep stana prvata kompanija vo PJR Makedonija koja gi kotira akcii te na stranska berza, preku nejzinata mnogu uspe{na inicijalna javna ponuda na hartii od vredno st vo Grcija, vo april 2004 godina. So poddr{ka od mati~nata kompanija, FHL Kirjakidis, taa voveduva sistem za MIS i ja zgolemi svojata prodaba na novi pazari, zajaknuvaj}i ja svojata globalna konkurentno st vo industrijata na mermerni blokovi i slobovi.

Za da se po~uvstvuvawa op{toto tranziciskoto vlijanie na proektot *Naftovod Solun-Skopje*, verojatno }e treba da projde podolg period otkolku {to se o~ekuvawa{e. Vo ovaa faza, vlijanieto na proektot se ocenuva kako „marginalno“. Dolgotrajni te sporovi so Vladata vo vrska so dogovorot za prodaba na rafinerijata OKTA na Helenik Petroleum (povrzana investicija kade ne e vku~ena Bankata) zna~itelno gi unazadija rabotite. Proektot sé u{te ima potencijal za zna~itelno vlijanie vrz tranzicijata. Toj mo`e vo golema mera da pridonese kon regionalnata integracija, odrazuvaj}i gi komercijalnite i fizi~kite infrastrukturni vrski so Grcija. Proektot i

natamu e od visoko zna~ewe, so ogled na toa {to (zaedno so rafinerijata) pretstavuva najgo-lemata poedine~na direktna investicija vo PJR Makedonija od edna zemja~lenka na EU. Rezultatite na proektot se transfer na znaewa i podobrena korporativna praktika (celokupnoto rabotewe, zdravstvenata i bezbednosna za{tita i MIS). Obukata i razvojot bea zna~itelni i uspe{ni. Od tehni~ka gledna to~ka, naftovodot pretstavuva posledno tehni~ko dostignuvawe, so koe se vovedoa novi standardi vo in`enerstvoto vo zemjata, istovremeno vo golema merka, namaluvaj}i go rizikot od ekolo{ki opasnosti povrzani so transportot na nafta.

Prvata direktna investicija vo akcionerski kapital na Bankata (preku DIF) vo *Kimiko Gardine* pretstavuva zna~ajna demonstracija na sposo-bnosta na mali, dinami~ni proizvodni kompanii vo doma{na sopstvenost da ostvarat rast, da bidat uspe{ni na stranski pazari i da privle~at privatni investicii vo vid na akcionerski kapital.

Kone~no, poddr{kata {to im se obezbeduva{e na lokalnite kompanii preku *Biznis sovetodavnite uslugi (BAS)*, osnovani vo 2002 godina, be{e mo{ne uspe{na i visoko ceneta i od strana na kompaniite i vladata. Pomo{tta voglavno be{e vo steknuvaweto sertifikati za kvalitet (ISO i drugi sertifikati) i vo marketing strategii, ovozmo`uvaj}i im na lokalnite pretprijatija pristap do izvozni pazari.

Finansiski institucii

Privatizacijata na *Stopanska banka* beše olesneta so investiciite na EBOR i IFC vo akcionerskiot kapital, zaedno so strategiskiот investitor, Nacionalnata banka na Grcija (NBG). Od togaš, NBG postigna isklučitelni rezultati vo šesteweto na nasledenoto portfolio, voveduvawe izvонreden MIS i značitelno proširuvawe na rabota-ta so naselenie.

Najaktivniот korisnik vo PJR Makedonija na generalno uspešnata Programa za olesnuvawe na trgovijata e *Komercijalna banka*. Pomošta na EBOR za Komercijalna banka (kade što e i akcioner) beše osobeno visoko ceneta vo tekot na burnite 1999 i 2001 godina, koga za drugite formi na sorabotka so stranstvo bea suspendirani za makedonskite banki, Komercijalna banka - najgolema vo zemjata, može da prodolži so pružawe na uslugite za olesnuvawe na trgovijata za lokalnite MSP.

Aktivnoto učeštvo na EBOR vo Odborite na direktori visoko se ceni, osobeno vo Komercijalna banka i vo Izvoznokreditna banka, kade nema strateški ili značitelni finansiski investitor. Izvoznokreditna banka imaše korist od ova učeštvo, i toa vo podobrenoto korporativno upravuvawe, no i od programata za tehnička pomoš, so koja Bankata beše osposobena da usvoi srednoročna strategija, da go rasšisti svoeto portfolio i značitelno da gi proširi aktivnostite na poletu na finansirawe MSP. Vo momentot, Bankata e glaven finansier vo sektorot na MSP.

Uspešnite kreditni aktivnosti na *ProKredit banka*, osnovana vo juli 2003 godina, zaedno so rastečkata programa za mikrokreditirawe na KfW preku Izvoznokreditna banka i Tutunska banka, ovozmožija pristap do krediti za mikro i mali pretprijatija pod konkurentni uslovi. Ova nesomneno je ima značajen demonstrativen efekt vrz drugite komercijalni banki, koi prethodno ne bea zainteresirani za toj pazar. So sedum filijali otvoreni vo period od nepolna godina, ProKredit banka pokri široka teritorija, vklučuvajši regioni koi prethodno ne bile dovolno opfateni.

Infrastruktura

Bankata finansira značitelni broj proekti od javnata infrastruktura, a podgotovkata i implementacijata na tie proekti dovede do značajni institucionalni reformi vo

oblastite na prestrukturirawe/komercijalizacija na sektorot i vo finansiski menaxment i nabavki.

Programa za vodosnabduvawe, vku~uva pet javni pretprijatija za stopanisuvawe so vodi vo {est op{tini, vovede postrogi barawa za finansiski menaxment i nova metodologija na nabavki vo sektor vo koj dotoga{ nema{e aktivnosti od strana na me|unarnodni ili doma{ni finansiski institucii.

Dalnovodot pome|u PJR Makedonija i Bugarija gi povrza pretprijatijata za elektri~na energija na dvete zemji preku edna inovativna struktura: ednata strana pozajmuva sredstva za celiot proekt, a drugata go otplatuva zaemot preku ispora~uvawe elektri~na energija. Proektot pretstavuva su{tinski ~ekor napred kon fizi~ka integracija na mre`ite na elektri~na energija vo jugo-isto~na Evropa i sozdavawe na regionalen, efektiven pazar na elektri~na energija. Dvete strani rabotat i na nabavkite, vku~itelno i dogovori „klu~ na raka“, {to e prvo iskustvo od vakov vid za Elektrostopanstvo na Makedonija (ESM). Pottiknata od proektot, Vladata na PJR Makedonija pobara od Bankata pro{iren elaborat za dostapnosta i isplativosta na elektri~nata energija, koj treba da se implementira vo 2004 godina i koj treba da vku~i i preporaki za mehanizam na socijalna za{tita.

Involviranosta na Bankata vo energetskiot sektor preku navedeniot proekt, kako i preku proektot *Pred-privatizacionen otkup na akcii* koj naskoro treba da se finalizira, dopolnitelno gi intenzivira tekovnite sektorski reformi (regulatorot za energetskiot sektor, nova metodo-logija na tarifirawe i kreirawe pazar, prestrukturirawe na ESM i negovo podgotvuvawe za privatizacija). Podgotovkite za proektot za pretprivatizacija na ESM zapo~na vo 2002 godina i istite bea poddr`an od dvete vladi, obezbeduvaj}i {irok konsenzus za procesot.

Proektot za „modernizacija na sistemot za vozdu{na navigacija ja pottikna Upravata za civilna vozdu{na plovidba da go zajakne svojot finansiski menaxment, kako del od procesot na izdvojuvawe na vozdu{-noto naveduvawe od regulativata za civilno vozduhoplovstvo, soglasno standardite na me|unarnodnoto vozduhoplovstvo. Usvojuvaweto na planot za izdvojuvawe be{e odlo`eno, so izgledi istiot da bide odobren vo tekot na letoto 2004.

Rabotata na Bankata na *proektot za makedonskite regionalni pati{ta* ja podvle~e potrebata od soodvetno odr`uvawe na pati{tata i od sre-dstvata potrebni za ovaa namena, {to pretstavuva pra{awe koe }e bide dopolnitelno sogledano vo pretstoe~kiot petgodi{en Plan za pati{ta i planot za prestrukturirawe na odr`uvaweto na pati{ta.

Vlijanieto vrz `ivotnata sredina e zabele`liva karakteristika na site proekti finansirani od strana na EBOR. Vidliv napredok vo pogled na ekolo{kite pra{awa e postignat vo slu~aite na Makstil i Alkaloid, kako i kaj proektot na naftovodot Solun-Skopje. Re{avaweto na ekolo{kite pra{awa povrzani so zaobikolncata okolu Skopje vo golema mera pridonese kon razvivawe na sogleduvawatata na Vladata i kapacitet za dijalog so nevladinite organizacii i lokalnite zednici.

1.3.2. *Izvlaeni pouki*

Nepostoeweto na soodvetni kanali (vklu~itelno i na visoko nivo) za *redovna diskusija pome|u Vladata i investorskata zaednica* onevozmo`uva vlo`uvawe naponi za donesuvawe efikasna legislativa i re{avawe razni problemi povrzani so određen sektor ili so investitorite. Ednokratnite nastani ili individualnoto lobirawe ne mo`at da ja zamenat redovната razmena na stavovi. Ve}e e postignata soglasnost za inicijativata na EBOR, da se osnova Sovetodavno telo za investitorite, kade be{e daden prioritet vo prethodnata strategija, no istata u{te ne e sprovedena poradi oddol`uvaweto od strana na Vladata da gi nazna~i ~lenovite na Sovetot i da ja zaka`e prvata sednica (isto taka poradi neodamne{nite izbori). Bankata }e prodol`i so svoite naponi da pomogne vo formiraweto na ovoj forum za sistematski dijalog.

PJR Makedonija ne e edinstvenata zemja vo tranzicija vo koja *otkupite od strana na menaxmentot/vrabotenite* - dominantnata forma na pri-vatizacija, ne se poka`aa uspe{ni za presvrt vo kompaniite. Interesot na stranskite investitori za zemjata e na nisko nivo, a maliot broj investitori koi se obidele da im pristapat na lokalnite privatizirani kompanii zaradi potencijalno prezemawe ~esto otkriva deka menaxme-ntot na istite ima nerealna pretstava za vrednosta na kompaniite, koi naj~esto se karakteriziraat so stagnira~ko ili opa|a~ko nivo na pro-da`ba, prevrabotenost i zastareni osnovni sredstva. Toa ja spre~i EBOR zna~itelno da go pro{iri svoeto portfolio

na investicii vo privatnite lokalni kompanii, koja namesto toa se naso~i kon novi kompanii so strategiski sopstvenici ili na novoosnovani pretpriema~ki firmi.

Vkupното finansisko posredni{tvo i natamu e na nisko nivo, a lokalnite banki naj~esto ili nemaat nikakov ili imaat *mal interes za odobruvawe zaemi za novi klienti od redot na MSP* i prodol`uvaat so nivniot pristap zasnovan na garancii. Raznite kreditni linii za MSP, od bilateralni (na pr. krediti za promocija na izvozot) do multi-lateralni (na pr. liniite na Evropskata investiciska banka) se slabo iskoristeni. Toa go objasnuva faktot zo{to bankata vo momentot nema otvoreni kreditni linii vo PJR Makedonija, osven vo novo-otvorenata banka specijalizirana za mikro-kreditirawe. Potreben e nov napor da se razvie kreditiraweto na MSP, preku kombinirawe na dolgoro~nite resursi na EBOR, so obuka poddr`ana preku tehni~ka sorabotka i programi za institucionalen razvoj.

Isto taka, bankata izvle~e korisna pouka vo kontekst na nejziniot dijalog so Vladata vo vrska so komercijalizacijata i privatizacijata na javnite uslugi nasproti kontrola od strana na Vladata, vo vrska so pra{awa na me{awe od strana na centralnata/lokalnata vlast vo raboteweto na kompaniite ili vo vrska so javnite nabavki i pre~kite za biznis zaednicata vo zemjata (na pr. neefikasnoto sudstvo, bavnosta vo izdavaweto razni dozvoli, nekonzistentnost vo po~ituvaweto na komercijalnite dogovori potpi{ani od Vladata i diskreciono tolkuvawe i sproveduvawe na legislativata). Tie pouki pomognaa Bankata da razvie pokonkretna politika na dijalog so razli~nite vladini tela, iako na{ite naponi da se sozdadat kanali za re{avawe na tie pra{awa preku direkten dijalog pome|u privatniot biznis i Vladata, se o~ekuva da vrodad so plod vo naredniot period.

1.4. Kvalitet i struktura na portfolioto

Vrz osnova na momentalnoto preostanato portfolio od 205 milioni evra, plasmanite vo privatniot vo odnosot na javniot sektor iznesuva 42:58, kade {to finansiraweto vo javniot sektor e vo celost obezbedeno so dr`avna garancija. Vkupnata vrednost na proektite koi {to bi mo`ele da se sklu~at vo naredniot period e 111 milioni evra, od koi 90% se klasificirani kako privatni. Me|utoa, vo periodot koj sleduva, mo`no e da se razgleduvaat

dopolnitelni investicii vo javnata infrastruktura. Spored toa, se o~ekuva vo naredniot period od dve godini, u~estvoto na finansirawe na privatniot sektor vo odnos na vkupnata vrednost na portfolio da dostigne okolu 50%. Prodol`uvaweto na ovoj pozitiven trend }e zavisi i od aktivnostite na Vladata povrzani so vkluvawe na privatniot sektor vo infrastrukturniot razvoj, osobeno vo energetskiot i transportniot sektor.

Prose~niot rizi~en rejting na portfolioto iznesuva 5,98, rizi~niot rejting na privatniot sektor e ne{to podobar (5,29). Iako vkupnoto portfolio na Bankata vo PJR Makedonija dosega e dobro i ne postojat sredstva koi generiraat zaguba, portfolioto treba vnimatelno da se sledi, za{to golem del od korisnicite na krediti se doma{ni javni pretprijatija so izvori na sredstva od buxetot ili od naplata na komunalni danoci i taksi, ili pak privatni kompanii vo visoko konkurentni sektori (na pr. farmacija, ~elik).

2. USLOVI ZA RABOTA

2.1. Op{ta reformska klima

2.1.1. *Politi~ki nastani*

Na parlamentarnite izbore vo 2002 godina pobedi koalicijata predvo~ena od Socijaldemokratite (SDSM) i poddr`ana od DUI, neodamna osnovanata partija na etni~kite albanci, koja proizleze od ONA, biv{i gerilci koi se borea protiv Vladata vo 2001 godina. Novata Vlada ja potvrdi re{enosta za celosna implementacija na Ohridskiot ramkoven dogovor so koj be{e staven kraj na konfliktot vo 2001 i veti deka }e se bori protiv korupcijata. Predvremenite pretsedatelski izbore bea predizvikani od smrtta na pretsedatelot Boris Trajkovski na 26 fevru-ari 2004 godina. Pobednik vo vtoriot krug na 28 april 2004 godina be{e Branko Crvenkovski, lider na SDSM i premier vo periodot od 1992-1998 i od 2002 do negoviot izbor za pretsedatel. Na 2 juni 2004 be{e imenuvana nova Vlada (bez pogolemi promeni na ministerskite mesta), so Hari Kostov za premier, porane{en bankar i minister za vnatre{ni raboti.

Pomeju site politi~ki partii postoi konsenzus okolu integracijata vo EU kako klu~na nacionalna cel. PJR

Makedonija be{e prvata od zemjite od porane{na Jugoslavija koja sklu~i dogovor za asocijacija i stabilizacija (DAS) so EU vo april 2001 godina, koj stapi na sila na 1 april 2004 godina. PJR Makedonija podnese aplikacija za ~lenstvo vo Evropskata unija na 22 mart 2004 godina.

2.1.2. Regionalna integracija

Vladata na PJR Makedonija odr`uva dobri odnosi so site nejnini sosedi. I pokraj faktot {to sporot okolu imeto so Grcija ostanuva bez re{enie, odnosite pome|u zemjite se karakteriziraat so golem broj gr~ki investicii vo ekonomijata na PJR Makedonija. Odnosite so Bugarija i Albanija se dobri, so toa {to i dvete zemji vlo`uvaat kontinuirani naponi vo nasoka na potpomagawe na vnatre{nata stabilnost vo PJR Makedonija. Odnosite so Vladata na Srbija zna~itelno se podobrija otkako pretsedatelot Slobodan Milo{evi} be{e simnat od vlast vo oktombri 2000 godina. Unijata na Srbija i Crna Gora e glavniot pazar na koj PJR Makedonija izvezuva. PJR Makedonija celosno ja poddr`uva regionalnata integracija, {to se demonstrira preku postojanata promocija na regionalni infrastrukturni proekti, aktivnoto u~estvo vo procesot na sozdavawe regionalen pazar na elektri~na energija na jugo-isto~na Evropa (SEEREM) i naporite za sproveduvawe na dogovorite za slobodna trgovija vo regionot.

2.1.3. Pra{awa na integritetot

Spored indeksot na korupcija za 2003 vo pregledot izraboten od Transparency International, od vkupno 133 zemji PJR Makedonija e rangirana na 106-to mesto, zaedno so Srbija i Crna Gora i Ukraina. Spored rabotniot izve{taj na Evropskata komisija vo koja se ocenuva progresot na implementirawe na DAS, zajaknuvaweto na borbata protiv korupcijata i organiziraniot kriminal treba da bide od najvisok prioritet za Vladata¹. Vo izve{tajot se naveduva deka organiziraniot kriminal s{e pove}e ja zagrozuval dr`avnata vlast i gi izlo`uval na rizik i stabilnosta i op{testveniот razvoj na zemjata. Spored izve{tajot, potrebna e itna akcija za poefikasna i poseopfatna borba

---

¹Vidi Raboten izve{taj na personalot na Evropskata Komisija: "Izve{taj za stabilizacija i asocijacija na Biv{ata jugoslovenska Republika Makedonija, 2004", Brisel, SEC (2004) 373.

protiv organiziraniot kriminal. Izveštajot preporu~uva usvojuvawe i sproveduvawe na seo-pfatna strategija, vo soglasnost so me|unarodnite i evropskite standa-rdi i praktika, vku~uvaj}i i formirawe soodvetni tela za prevencija, istra`uvawe i sankcionirawe na korupcijata, finansiski ot kako i orga-niziraniot kriminal, zgolemuvawe na transparentnosta i objektivnosta na raznite proceduri {to gi sproveduvaat izvr{nite tela, so cel da se obezbedi transparentnost vo finansiraweto na politi~kite partii i celosna implementacija na legislativata za javni nabavki.

Edna od najzna~ajnite pri~ini za porazot na izborite vo 2002 godina na koalicijata predvodena od VMRO-DPMNE, spored op{to prifatenoto mislewe, be{e {iroko rasprostranetata percepcija za vladeja~kata koa-licija kako celosno korumpirana. Celosno svesna za toa, vladinata koalicija na premierot Branko Crvenkovski, predvodena od SDSM, formira{e anti-korupciska komisija odgovorna pred Parlamentot i predvodena od lice so profesionalno policisko iskustvo. Eden zna~aen slu~aj na privatizacija vo koj be{e vku~ena kompanija bliska do vladeja~kata koalicija ja zacvrsti odlu~enosta na Komisijata da dejstvuva nepristrasno i bez isku~oci. Se ~ini deka sega{nata Vlada e re{ena da dejstvuva vo nasoka na po~ituvawe na vladeeweto na pravoto, so toa {to go pretvora svojot silen antikorupciski stav vo konkretni merki. Do denes, postignat e zna~itelen napredok vo odnos na nekolku od pra{awata navedeni vo spomenatiot izve{taj na Evropskata komisija (vidi pogore).

Spored izve{tajot za ~ove~ki prava vo PJR Makedonija, podgotven od Stejt departmentot na SAD objaven na 25 februaru 2004 godina trgovijata so lu|e i natamu pretstavuva seriozen problem, kako vo Makedonija taka i vo drugi zemji od regionot. Vo izve{tajot se naveduva deka, vo 2002 godina zakonot za spre~uvawe trgovija so lu|e rezultiral vo apsewa, sudewe i izrekuvawe presudi za va`ni trgovci so belo robje, kako i deka Vladata gi zajaknuva preventivnite merki.

2.1.4. Op{testveni uslovi

Spored popisot sproveden vo noemvri 2002 godina, po kone~nite rezultati objaveni vo dekemvri 2003 vo PJR Makedonija ima 64,2% etni~kite Makedonci od naselenieto, a od vkupното naselenie vo zemjata ima 25,2% etni~ki Albanci. Rezultatite go poka`aa kako neto~no tvrdeweto na

određeni albanski politi~ari deka nivnata etni~ka grupa pretstavuva pove}e od edna tretina od naselenieto, no poka`aa i deka etni~kite Albanci se pove}e od 20%, {to e osnova za zgolemena zasta-penost soglasno Ohridskiot ramkoven dogovor od 2001 godina. Godi{niot prirodni prirast na naselenieto se zabavuva. Stapkata na prirast padna od 16,6 `ivi novoroden~iwa od 1.000 vo 1990 godina, na 13,4 vo 2002, a stapkata na smrtnost na 1.000 novoroden~iwa porasna od 6,9 na 7,7. Spored procenkite za 2002 godina, o~ekuvaniot `ivoten vek e 69 godini kaj ma`ite i 75,1 godina kaj `enite.

Vo osumdesetite godini od minatiot vek, dr`avata obezbedi seopfatni zdravstveni uslugi, koi {to na hartija i natamu ostanuvaat isti, no vo praksa se karakteriziraat so nedostig na sredstva, {to rezultira vo nezadovolitelna zdravstvena za{tita i soglasno toa i socijalna pomo{. Medicinskata profesija (204 lekari na sekoi 100.000 `iteli) e vo golema mera nedovolno platena, pa kako posledica na toa golem broj lekari se zaminati vo stranstvo. Dr`avnata zdravstvena za{tita go dobiva najgolemiot del od sredstvata od pridonesite od li~nite dohodi na vrabotenite koi se uplatuvaat vo Fondot za zdravstveno osiguruvawe. Ostatokot doa|a od transferi od dr`avniot buxet i od participacijata na korisnicite na zdravstveni uslugi.

Vkupното nivo na pismenost iznesuva 94%. Od steknuvaweto nezavisnosta na zemjata pa do denes, obrazovniot sistem postepeno osiroma{uva. Na nivo na osnovno i sredno obrazovanie, roditelite mora{ da gi nado-polnuvaat nastavnite materijali i nadgledi sredstva. Post-diplomskite studenti imaat pomalku mo`nosti da studiraat. Brojot na diplomirani studenti opadna od 2.500 vo u~ebnata 1990/91, na 2.150 vo u~ebnata 1994/95, za povtorno da se poka~i na 3.180 vo u~ebnata 2000/01. Obezbeduvaweto obrazovanie na albanski jazik e dosta kontroverzno pra{awe. Vo 2000/01, 30,7% od u~enicite vo osnovното obrazovanie posetuvaa nastava na albanski jazik, a toj procent opa|a do 16,4% vo sredното u~ili{te. Legalizacijata na Tetovski{ot univerzitet vo februaru 2004 (koj sega }e dobiva dr`avni sredstva zaedno so drugite dva univerziteti vo Skopje i Bitola), kade nastavata se izveduva na makedonski jazik, pretstavuva dosta zna~itelni kompromis vo korist na albanskoto malcinstvo i politi~ki uspeh na Ali Ahmeti, porane{en voda~ na ONA, koj sega ima sopstvena partija {to ja poddr`uva Vladata predvodena od SDSM. Prethodno, vladite odbivaa da

osnovaat zaseben univerzitet so nastava na albanski jazik ili da obezbedat zadol`itelna upisna kvota za albanski studenti na univerzitetite vo Skopje i Bitola, a vo 1996 godina go proglasija Tetovski ot univerzitet za nelegalen.

Vo delovi na PJR Makedonija, nivoto na siroma{tija e zna~itelno. Spored Svetskata banka 7,5% od naselenieto vo 2000-ta `iveelo pod potro{uva~kiot prag od 2,15 USD dnevno. Svetska banka, isto taka, naveduva deka najgolemiot del od siroma{noto naselenie `ivee vo ruralnite sredini, kako i vo delovi od zemjata {to se najmnogu pogodeni od etni~kite tenzii. Prethodnata Vlada ima{e zapo~nato so izgotvuvawe na Strategija za namaluvawe na siroma{tijata, no celosniot dokument ne be{e dovr{en, bidej}}i PJR Makedonija prestana da prima pomo{ od Svetskata banka i od MMF po IDA i PRFG kriteriumi.

2.1.5. Rabotna sila

Ustavot go garantira pravoto na sindikalno organizirawe. Pravoto na osnovawe nezavisni sindikati e воведено vo 1992 god. Sojuzot na nezavisni sindikati (SSM) vku~uva 17 nezavisni sindikati, spored industriskata granka. Pove}e od 50% od legalnata rabotna sila pripa|a na nekoj od sindikatite. Sindikatite se osobeno silni vo tekstilnata industrija. ^lenstvoto e dobrovolno. ^lenovite koi pla}aat ~lanarina so~inuvaat re~isi 75% od vrabotenite. Vo poslednite nekolku godini osnovani se nekolku novi sindikati, vku~uvaj}}i go sindikatot na novinarite, policajcite i zemjodelcite. Stopanskata komora e glavniot partner na Sojuzot na sindikati vo pregovorite so Vladata okolu pra{awata povrzani so vrabotuvaweto. Brojot na {trajkovi e golem, istite ne se nasilni (osven nekolku isku~oci) i voglavno se odvivaat vo krugot na kompaniite.

Pazarot na rabotna sila vo PJR Makedonija se smeta za dosta nefle-ksibilen, {to se manifestira preku kontinuirano visokata stapka na ne-vrabotenost. Spored godi{nata analiza na rabotnata sila vo 2002, od vkupniot broj na rabotosposobni ima 32% nevraboteni, {to e edna od najvisokite stapki vo site zemji vo tranzicija. Okolu 85% od nevrabotenite se bez rabota podolgo od edna godina. Vo nekoi oblasti, kako Tetovo, vo zapadniot del od zemjata, stapkata na nevrabotenost e nad 50%. Iako postojat indicii deka tie stapki se preterani i deka nekoi od licata koi se prijavuvaat kako nevraboteni, vsu{nost

rabotat vo neregistriraniot del na ekonomijata, jasno e deka nevrabotenosta e eden od glavnite izvori na socialna zagrozenost i siromastija vo PJR Makedonija, što pretstavuva problem koj treba hitno da se re{ava. So cel da se zgolemi fleksibilnosta na pazarot, vo izminatite godini sprovedeni se odredeni reformi na pazarot na rabotna sila, vkluvaj{i merki za namaluvawe na nevrabotenosta i beneficij za nevrabotenite, no spored studijata na Svetska banka od 2003 godina, legislativata za zaitita na vrabotenite i natamu e mnogu postroga vo odnos na taa od sosednite zemji. Sепak, istata studija zakluuva deka nevrabotenosta mo'e znaitelno da se namali iskluvo so pomo{ na dinami~en i raste~ki privaten sektor. Spored Izve{tajot za ~ove~ki prava vo PJR Makedonija podgotven od Stejt departmentot na SAD, a objaven vo februaru 2004, postoji odreden stepen na iskoristuvawe na detskiot trud vo neformalnata ekonomija i vo ilegalnite mali pretprijatija.

2.1.6. Zakonska reforma

PJR Makedonija prodol`uva da ostvaruva napredok vo sproveduvaweto na zakonskite reformi potrebni za slobodnata pazarna ekonomija i ima zakoni koi se vогlavno sporedlivi so istite vo sosednite zemji. Me|utoa, vo odredeni oblasti, tie zakoni se u{te soдр`at nedostatoci vo odnos na toa {to e op{to prifatljivo na me|unarodno nivo i, {to e najva`no, i natamu postoji znaitelno jaz me|u kvalitetot na tie zakoni i nivnoto sudsko i administrativno sproveduvawe i izvr{uvawe. Zakonot za ste~aj vo PJR Makedonija e takov slu~aj. Iako zakonot e sporedbeno dobar, vo PJR Makedonija ne postojat specijalizirani sudovi za ste~aj, a ste~ajnite postapki se sproveduvaat vo okru`nite sudovi, vo koi nedostigaat ve{tini i ekspertska znaewe. Na sli~en na~in, zakonite za korporativnoto upravuvawe vo PJR Makedonija (na pr. zakonot za trgovski dru{tva) se rangiraat dosta visoko vo sporedba so kriteriumite na OECD vo taa oblast. Me|utoa, nivnoto sproveduvawe, a osobeno ulogata na sudovite vo promoviraweto visoki standardi na korporativno upravuvawe, generalno se smetaat za nesoodvetni.

Takviot jaz mo'e da ima dvoen efekt na namaluvawe na upotrebata na konkretnite zakoni koi se na sila i da ja namali doverbata kaj doma{nite i stranski investitori i trgovci vo zakonskiot sistem vo celina. Me|utoa, treba da se spomene deka vlasta vo PJR Makedonija se ~ini deka e

svesna za problemot i zapo~nuva otvoreno da se diskutira za prava povrzani so, na primer, integritetot na sudstvoto. Isto taka, pozitiven napredok pretstavuva i faktot {to makedonskiot Parlament vo 2003 godina usvoi sovremen zakon za sigurnost na transakciite, koj vo momentov e na sila. Iako negoviot uspeh zavisi od negovoto sproveduvawe, prakti~arite na pravoto vo PJR Makedonija se optimisti okolu pozitivniot efekt od ovoj zakon vrz poddr{kata na fina-nsiraweto na kompaniite i pretpriema~ite.

Eden od najzna~ajnite faktori za motivacija za PJR Makedonija vo odnos na podobruvawe na svoite zakoni i nivnoto sproveduvawe se izgledite za za~lenuvawe vo EU. PJR Makedonija usvoi „akcionen plan” za usoglasuvawe na zakonite so zakonite na EU, a ve}e se vo tek aktivnosti za menuvawe na zakonot za telekomunikacii (vidi Prilog 2).

Kako {to e ve}e navedeno vo prethodnata Strategija za zemjata, kontinuiraniot predizvik so koj }e se soo~uva PJR Makedonija vo narednite godini, e da prodol`i da gi unapreduva svoite komercijalni zakoni do nivo na op{to prifatlive standardi na me|unarodno nivo, pravej}i gi istite celosno efikasni, preku zajaknuvawe na sudskiot sistem, spravuvawe so korupcijata i usvojuvawe merki za zajaknuvawe na vladeeweto na pravoto.

2.1.7. Ekolo{ki prava

Od minatite decenii, PJR Makedonija nasledi slaba ekolo{ka sostojba (osobeno vo odreden broj lokacii, kako Veles i Skopje) i neefektivna ramka na ekolo{ka politika. Najgolem del od zagaduvaweto na vozduhot e posledica na zastarenata industriska tehnologija i nepostoeweto na oprema za kontrola na emisiite vo vozduhot, na raboteweto na centralite za elektri~na energija i na raste~kiot soobra}aj.

So potpi{uvawe na Dogovorot za stabilizacija i asocijacija, PJR Makedonija se obvrza postepeno da ja pribli`i ekolo{kata legislativa kon onaa na EU. Nacionalniot ekolo{ki plan (NEAP) od 1996-ta, kako i EU Programata za pomo{ za rekonstrukcija, razvoj i stabilizacija (CARDS) za 2002-2004 godina, mu davaat prioritet na prestrukturiraweto i zaja-knuvaweto na Ministerstvoto za `ivotna sredina i prostorno planirawe.

Sé dodeka ne bide formirano novo Ministerstvo za životna sredina, poddrano od Inspektorat za životna sredina, postoe~koto Mini-sterstvoto za životna sredina i prostorno planirawe }e ostane nadle~no za za{tita na vazduhot, vodite, po~vata, florata i faunata.

Vrz osnova na preporakite od Nacionalniot ekolo{ki plan i so poddr{ka na CARDS, Vladata utvrđi konkretni prioriteti za done-suvawe legislativa, usvojuvaj}i go Zakonot za za{tita i unapreduvawe na životnata sredina i prirodata. So zakonot se definiraat odgovorno{tite za `albi i poplaki, za izgotvuvawe i sproveduvawe regulativi i za sozdavawe uslovi za odr`liv razvoj vo zemjata. So NEAP, isto taka, se utvrđuvaat slednite klu~ni ekolo{ki investiciski prioriteti: (i) podobruvawe na uslugite za snabduvawe so voda, (ii) podobruvawe na op{tinskite deponii za cvrst otpad, (iii) izgradba na stanici za pre~istuvawe na otpadnite vodi, i (iv) re{avawe na glavnite zagaduva~i. Se o~ekuva Fondot za za{tita i unapreduvawe na životnata sredina i prirodata da finansira odredeni merki na za{tita i rehabilitacija na životnata sredina.

Site novi proekti na EBOR vo PJR Makedonija podle`at na Ekolo{kata politika na Bankata i onamu kade }to e potrebno, vku~uvaat ekolo{ki akcioni planovi vo pravната dokumentacija, so cel da se re{avaat pra{awa }to mo`e da se pojavat vo tekot na dlabinskata ekolo{ka analiza, i da bidat vo soglasnost so mandatot na Bankata za aktivno poddr`uvawe na ekolo{ki zdrav i odr`liv razvoj preku svoje investicioni proekti.

2.2. Ekonomsko opkru`uvawe

2.2.1. Makro-ekonomski uslovi za rabotewe na Bankata

Po `estokiot negativen }ok predizvikan so bezbednosnata kriza od 2001, ekonomijata prodol`uva bavno da zakrepnuva. Vo 2002 realnata stapka na BDP porasna re~isi za 1%, a vo 2003 kako posledica na zasilenite izvozni aktivnosti i određen stepen na zazdravuvawe vo sektorite na trgovija i transport za predvidenite 3,2%. Ekonomskiot razvoj vo PJR Makedonija i natamu e popre~en od te{kite uslovi za rabotewe, visokite doma{ni kamatni stapki koi

go ograni~uvaat pristapot do finansii i doma{ni investicii, kako i od mnogu maliot iznos na stranski direktni investicii. Kako rezultat na toa, golem broj delovni aktivnosti gi realiziraat svoite aktivnosti vo neformalnata ekonomija. Iako ne postoji oficijalna procenka na goleminata na sivata ekonomija, neza-visnite procenki navestuvaat deka taa pretstavuva zna~itelan del od BDP. Osven toa, kako {to prethodno spomenavme, oficijalnata stapka na nevrabotenost e edna od najvisokite vo regionot i iznesuva pove}e od 30% od vkupnata rabotnata sila vo zemjata.

Vo izminatata decenija, razli~nite vladi glavno se pridr`uvaa do stroga monetarna i fiskalna politika, a makroekonomskata ramka e edna od najstabilnite vo site zemji vo tranzicija. Inflacijata e na nisko nivo i ve}e nekolku godini e ednocifrena, a o~ekuvavata za inflacijata proi-zleguvaat direktno od politikata na devizen kurs na centralnata banka, koj e zasnovan na cvrsto vrzuvawe na denarot za evroto. Takvata vrzanost se odr`uva na pribli`no isto nivo ve}e re~isi sedum godini. Doverbata vo doma{nata valuta be{e privremeno razni{ana, za vreme na recesijata vo 2001-2002 godina, no se povrati minatata godina i centralnata banka be{e vo mo`nost zna~itelno da gi namali kamatnite stapki za blagajni~kite zapisi vo tekot na prvata polovina od 2003 godina. Iako vo maj 2004 godina e nazna~en nov guverner na Narodna banka, vo dogledna idnina ne se o~ekuvaat zna~itelni promeni vo monetarnata politika.

Vo izminative godini Vladata postigna zna~itelan uspeh i na poletu na fiskalnata politika. Toa be{e osoben predizvik, bidej}i bezbednosnata kriza vo 2001 godina dovede do ogromni tro{oci, a privremeniot danok na finansiski transakcii od 0,5% be{e ukinat na krajot od 2002 godina. Vo tekot na 2003 godina be{e postignata zna~itelna fiskalna konsoli-dacija, so golemo namaluvawe na op{tiot buxetski deficit na 1,1% od BDP, kako rezultat na discipliniranata fiskalna politika. Vo 2004 godina se o~ekuva natamo{no namaluvawe na tro{ocite, delumno preku planiranoto namaluvawe na brojot na vraboteni vo javnata admini-stracija za 4%.

Na nadvore{en plan, PJR Makedonija i natamu se soo~uva so golem trgovski deficit i deficit na tekovnata smetka, so toa {to posledniot iznesuva 5,9% od BDP. Odredeni pazari na koi se izvezuvaa proizvodi bea izgubeni za vreme na krizata vo 2001 godina i sé u{te ne se povrateni.

Me|utoa, izvoznite performansi na odredeni sektori, osobeno na ~elikot i tekstilot, zabele`livo se podobrija vo 2003 godina i dovedoa do malo namaluvawe na deficitot na tekovната сметka. Na sreden rok, izvoznite aktivnosti bi trebalo da se podobrat, kako rezultata na ~lenstvoto vo STO od april 2003 i dogovorite za slobodna trgovija potpi{ani so site sosedni zemji. Stranskite direktni investicii, koi iznesuvaa pomalku od 100 milioni USD vo 2003 (i vkupno akumulirani stranski direktni investicii od okolu 1 milijarda USD od 1991 godina do sega) i natamu se na mnogu nisko nivo. Pokraj faktot {to PJR Makedonija e mal pazar, stranskite investitori i natamu gi odvr}ate{kata investiciska klima vo zemjata i politi~kite i bezbednosni rizici, iako vo vtorata polovina na 2003 i po~etokot na 2004 godina zabele`ani se odredeni pozitivni znaci na obnoven interes.

2.2.2. Pristap do kapital

Pristapot do doma{ni izvori na kapital vo PJR Makedonija e te`ok. Doma{nite krediti na privatniot (nebankarski) sektor vo 2003 godina iznesuvaa okolu 17,8% od BDP, iako vo realni ramki tie se povisoki za pove}e od 16,6% vo odnos na prethodната godina. Sostojбата e osobeno te{kа za MSP, koi poradi visokite barawa za kolateralа, dolgite i slo`eni kreditni proceduri i nedovolnitate ve{tini za analizirawe na kreditnite rizici od strana na bankite, imaat mnogu ograni~en pristap do bankarski krediti. Analizata na delovната klima i performansite na kompaniite, sprovedena od EBOR i Svetskata banka vo 2002, poka`uva deka MSP voglavno se potpiraат vrz sopstvenite sredstva (vklu~itelno i neraspredelenite dobivki) koga ima potreba od finansirawe na obrtniot kapital i novi investicii.

Na makro nivo, potrebite na zemjata od investicii se zna~itelni. Iako Vladata ima ambiciozna programa za planirani kapitalni investicii vo razni sektori, vo dogledna idnina sproveduvaweto na taa programa, verojatno }e bide popre~eno, poradi potrebata da se odr`uvawe buxetska disciplina i poradi nedostatokot na alternativni izvori na sredstva.

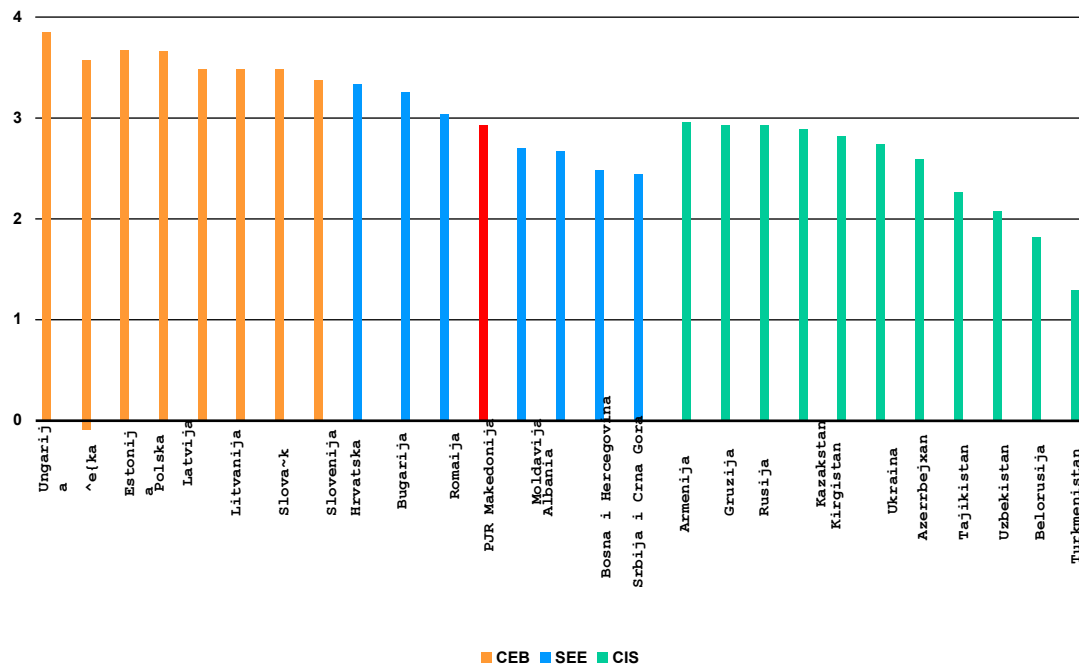
Vo momentot, PJR Makedonija nema dobieno oficijalen rejting od gla-vnitate agencii za krediten rejting, no naskoro treba da go dobie od *Standard i PoorS* i od *Mood's*. Zemjata prakti~no nema pristap do me|una-rodnitate pazari na kapital, no dosega ima dobieno zna~itelna finansiska

podrška od mednarodnih finansijskih institucij i od bilateralnih donatorih. V aprilu 2003. godine beše odobren stend baj aranžman so MMF, po što beše oslobođen golem del od sredstava odobreni na mednarodnoj donatorskoj konferenciji za PJR Makedonija, održana u martu 2002. Programata na MMF se priveduwa kon kraj, a u tek e namaluvawe na platite u javnata administracija. Fondot i Vladata verovatno je ja razgledaot možnost za sleden aranžman u esenta 2004. Svetska banka usvoi nova trigodišna Strategija za pomoć na zemjata u 2003, so možnost za finansirawe do 165 miliona USD u periodot od sredinata na 2003 do sredinata na 2006 godina, pod uslov da se realizira značitelan napredok u strukturnim reformi.

3. PROGRES NA TRANZICIJATA I PREDIZVICI

Progresot na tranzicijata u PJR Makedonija dosega e stabilan, no dosta baven, osobeno u poslednje dve godine, koga dinamika na strukturne reforme beše pod negativno vlijanje na tekovnata politička nesigurnost i promeni i međuetničkim tenzijama u 2001. g. Kako rezultat, PJR Makedonija zaostanuva zad zemlje u jugoistočnoj Evropi koje se kandidiraju za članstvo u EU u pogledu napredka u tranziciji, prema tranzicijskim indikatorima na EBOR za 2003. g. (vidi grafikon u nastavku). U Tabeli 2 prikazano detaljno rasčlanjewe na tranzicijskim indikatorima zemjata, u sporedbi sa susednim zemljama od Jugoistočne Evrope, koje ne se članke u EU. Zemjata ima postignuto golem napredok u oblastima kako što se privatizacija (koja sega e pri kraju), liberalizacija u cenama i trgovinama i reforme u bankarskom sektoru i e ponapred u odnosu na druge zemlje (sa iskustvom na Hrvatska) u pogledu procesa u stabilizaciji i asocijaciji. Zemjata u momentot ima osobeno liberalizirana klima za trgovinu, kako i potpisani dogovori za slobodnu trgovinu sa svojim susedima. Isto tako, od aprila 2003, zemjata e članica u STO. Svakim, oblastima koje treba da se radi u mnogu se upravljaweto i politikata na konkurenciju, infrastrukturu i nebankarske finansijske institucije.

Prose~ni bodovi za stepen na tranzicija na

Tabela 3: Tranzicijski indikatorji na odbrani zemlji od jugoisto~na Evropa, 2003

	Albanija	Bosna i Hercegovina	FJR Makedonija	Srbija i Crna Gora
Liberalizacija na ceni	3.7	4.0	4.0	4.0
Liberalizacija na devizniot kurs i na trgovijata	4.3	3.7	4.3	3.3
Privatizacija na mali pretprijatija	4.0	3.0	4.0	3.0
Privatizacija na golemi pretprijatija	2.3	2.3	3.0	2.3
Reforma na pretprijatijata	2.0	2.0	2.3	2.0
Politika na konkurencija	1.7	1.0	2.0	1.0
Infrastruktura	2.0	2.3	2.0	2.0
Bankarski sektor	2.3	2.3	3.0	2.3
Nebankarski finansiski institucii	1.7	1.7	1.7	2.0

Indeksot se dvi~i od 1, {to ozna~uva mal ili nikakov progres, do 4,3 za standardi sli~ni na one vo razvijenite industriski ekonomii.

Izvor: Izve{taj za tranzicijata na EBOR, 2003.

Glavnite predizvici od tranzacijata so koi se soo~uva zemjata se slednite:

3.1. Razvoj na privatniot sektor

So cel da se zavrza razvojt i da se namali nevrabotenosta, potrebni se obnoveni napori za podobruvawe na delovnata klima, osobeno za MSP. Namaluvaweto na birokratijata, podobruvawe na standardite za korporativno upravuvawe i olesnuvawe na pristapot na MSP do finansii se klu~nite faktori za razvoj na vitalen i dinami~en privaten sektor. Kako {to objasnivme vo prethodniot del nare~en *Izvla~eni pouki*, i ponataka ostanuva prioritet sproveduvaweto na efikasen i konstruktiven dijalog pome|u investitorite i Vladata. Kvalitetot na upravuvawe e nizok na site nivoa i pretstavuva pre~ka za investiciite i za mobilizirawe na stranski finansii. Korpucijata i natamu e seriozna pre~ka za delovnoto rabotewe vo PJR Makedonija, a kako {to spomenavme, novata Vlada mu dava visok prioritet na re{avaweto na ovoj problem, me|u drugoto i preku formiraweto na Antikorupciskata komisija. Me|utoa, kampawata za podobruvawe na standardite na javniot `ivot e vo po~etna faza i nejzinoto sproveduvawe }e bide klu~niot predizvik.

3.2. Finansiski sektor

Op{to zemeno, bankarskiot sektor dobro se справи so bezbednosnata kriza od 2001 godina i bavniot rast na ekonomijata, no lo{ite zaemi i ponatamu se zna~aen del od vkupnite krediti vo ekonomijata, a kamatnite stapki za zaemi vo doma{nata valuta se dvi`at okolu 13-15%, delumno odrazuvaj}i ja percepcijata na devizen rizik. Vo tekot na minatata godina, bea zajaknati standardite za supervizija na bankite i bea vovedeni izmeni vo postojnata regulativa, za da se zgolemat supervizorskite ovlastuvawe i da se zacvrstat uslovite za dobivawe licenca.

Me|utoa, neкои banki se soo~uvaat so te{kotii, a golem broj banki imaat slabi bilansi na sostojba. Osven visokiot procent na nefunkcionalni zaemi (15,1% na krajot od 2003), vrz stabilnosta na bankarskiot sektor negativno vlijaat i: (i) visokata zavisnost od oro~enite depoziti, (ii) zna~ajna ,,evropeizacija" na aktivata i pasivata na bankite (okolu 64% od depozitite i 40% od vkupnite krediti na bankite se denominirani vo stranski valuti), i (iii) visokata koncentracija na depoziti na bankite. Potrebno e natamo{no zajaknuvawe na bankarskiot sektor i

kontinuirano sproveduvawe na regulativata, posebno na regulativata za korporativno upravuvawe i pazarni rizici.

I pokraj stabilniot napredok vo reformite na bankarskiot sektor, posebno vo oblata na privatizacijata (direktnata i indirektnata sopstvenost na dr`avata vo kapitalot na bankite opadna na 13%), bankarskiot sektor vo PJR Makedonija ostanuva mnogu koncentriran i sé u{te ne e dovolno konkurenten. Trite najgolemi banki raspolagaat so okolu tri ~etvrtini od vkupnite depoziti vo bankarskiot sektor, a vo zemjata ima premnogu banki (20 banki i 15 {tedilnici), od koi najgolemiot broj se premali i preslabi za da bidat konkurentni na efektiven na~in. Slabata konkurencija rezultira so visoki realni kamatni stapki, golemi razliki pome|u kamatite na depoziti i na kreditite i mal interes za pozajmuvawe. Preku promovirawe na konsolidacijata, od su{tinska va`nost e da se osposobat malite banki da ja zajaknat svojata kapitalna osnova, da go zgolemat u~estvoto na pazarot i da im konkuriraat na stranskite i/ili na pogolemite doma{ni banki.

Bankarskiot sektor i natamu se karakterizira so niski standardi na korporativno upravuvawe vo pomalite banki so netransparentni ili slabi sopstveni~ki strukturi. Nekoi banki sé u{te stradaat od kreditno portfolio koe zna~itelno izlo`eno prema akcionerite, a nivnite akcioneri gi tretiraat kako „,xebni banki“. Na krajot od 2003 godina, stranskiot kapital vo bankite dostigna re~isi 48,6% od vkupniot kapital, no tie u~estva se glavno ograni~eni na investitori od sosednite zemji. Dopolnitelniot vlez na stranski investitori bi ja zgolemil konkurencijata i efikasnosta na sektorot i bi pridonel kon podobruvawe na korporativnoto upravuvawe.

Razvojot na nebankarskite finansiski institucii sé u{te e vo rana faza, a pazarite na kapital sé u{te se ili neaktivni, ili netransparentni. Iako postojat osnovnite zakonski temelji za nebankarskiot finansiski sektor, vku~uvaj}i gi osiguruvaweto, penziskiot fond i lizingot, postojat zasto i vo usvojuvaweto poseopfatni regulativni i supervizorski ramki, a kapacitetot na supervizorskite tela za sproveduvawe na regulativata sé u{te e slab.

3.3. Sektorot infrastruktura

Vo nekolku sektori na javni uslugi, vključitelno električna energija, gasot, železnica, potnišnica i vodite, je bil potreben dopolnilni regulativni i fiskalni reformi za da se privleče investicioni tokovi koji što se potreben za modernizacija na infrastruktura vo tie sektori.

Električna energija

Od početokot na 2002, vo PJR Makedonija vo tek e reformata vo sektorot za električna energija. Na početokot na 2003 bea doneseni izmeni na Zakonot za energetika, so cel da se formira nezavisen regulator na energetski sektor, a regulatorite bea naznačeni vo juli 2003. Zakonot za transformacija na ESM (nacionalna kompanija za električna energija), vključitelno i privatizacija, beše odobren od Parlamentot na 24 maj 2004, a vo tek e i prestrukturirawe na ESM preku razdvojuvawe na kompanijata na pojedine ni delovi. Planot za podelba na ESM (izdvojuvawe na sistemot na prenos na električna energija od proizvodstvoto i distribucijata) treba da bide odobren vo letoto 2004. Preporakite na studijata za dizajnirawe na noviot pazar na električna energija i na metodologijata na tarifirawe, finansirana od strana na USAID, veše se razgleduvaat, a izmenite na Zakonot za energetika vo odnos na dizajnirawe na pazarot i metodologijata na tarifirawe se vo podgotovka i treba da bidat usvoeni vo vtorata polovina na 2004 god. Do krajot na 2004 vladata planira da razgleda nov model na merki za socijalna zaštita vo energetski sektor, baziran na studijata za zgolemena dostapnost na električna energija, finansirana od EBOR.

Vladata e rešena da ja proštiri distribucijata na gas, projekt koj so godini e blokiran poradi sopstveničkite odnosi vo pogled na postojniot gasovod kon Bugarija. Napraveni se prvite čekorikoni kon liberalizacija na nafteni sektor vo nasoka na zgolemuvawe na konkurencijata vo uvoz na nafteni derivati, koj dosega vo golema mera beše vo raketu na eden dominanten uvoznik.

Vo PJR Makedonija se ušte postoji visoko nivo na nečelosno iskoristuvawe na energijata, a nivoto na zavisnost od energijata e daleku nad prosekot vo EU. Poradi upotrebata na lignit od domačno proizvodstvo, kako glavno gorivo vo proizvodstvoto na električna energija, ne efikasnosta na energijata i intenzitetot na jaglerod se na mnogu visoko nivo. Voveduvaweto na prirodni gas i namaluvawe na

stepenot na nečelostno iskoristuvawe na energijata vo celata ekonomija (vo javniot i vo privatnite sektori) ne samo {to }e donese povolnosti od ekolo{ka gledna to~ka (namaleno zagaduvawe na vozduhot i efektot na staklena gradina), tuku }e ja podobri konkurentnosta na ekonomijata i }e pomogne vo namaluvaweto na javnite tro{oci. Osven toa, podobrenata efikasnost na elektri~nata energija }e i pomogne na PJR Makedonija da gi iskoristi prednostite od novite me|unarodni pazarni mehanizmi sozdadeni so cel da se re{avaat pra{awa povrzani so klimatskite promeni (Protokolot Kjoto). Konkretno, proektite ili kompaniite koi go namalile nivoto na emisii }e mo`at da prodavaat jaglenorodni krediti i so toa da obezbedat dopolnitelni prihodi. Se o~ekuva PJR Makedonija da bide neto izvoznik na takvi krediti.

Transport

Sektorot transport i natamu ima potreba od novi investicii i prestrukturirawe. Proletta 2003 so Svetskata banka be{e dogovorena programa za prestrukturirawe na `eleznicata, koja vku~uva prestrukturirawe na dolgot, otpu{tawe na vi{okot vraboteni i podelba i komercijalizacijata na kompanijata. Me|utoa, napredokot e baven i prestrukturiraweto na dolgot i prvite otpu{tawa po~naa da se razgleduvaat duri proletta 2004.

Vo sektorot pati{ta, klu~niot predizvik }e bide da se prestrukturira dr`avnata kompanija za odr`uvawe, da se zgolemi konkurencijata vo odr`uvawe na pati{tata i da se podobri efikasnosta na planiraweto na pati{tata.

Podelbata me|u provajderot na uslugi na vozduhopolвно naveduvawe i regulativata naso~ena kon institucionalna i strukturna reorganizacija na Upravata za civilno vozduhoplovstvo, preku formirawe finansiski nezavisen i samostoien provajder na uslugi za vozduhopolвно naveduvawe, }e ostane eden od glavnite prioriteti vo ovaa oblast vo idniot period. Vladata, pobara pomo{ od EU vo analiza na aktivnostite, potrebnite investicii i finansiski opcii za novi investicii vo aerodromot Skopje, koi dolgo vreme se soo~uva so operativna / finansiska ne efikasnost i nedovolno investicii.

Op{tinska infrastruktura

Na op{tinsko nivo, vo soglasnost so Ohridskiot ramkoven dogovor, Vladata podgotvi nacrt regulativa so koja se iscrtuvaat novi op{tinski granici i koja e naso~ena kon zna~itelna decentralizacija na nadle`nostite na centralnata vlast vo fiskalnata i vo drugite sferi. Soglasno novata regulativa, od 2005 se o~ekuva op{tinite da dobijate zna~itelni finansiski sredstva vo nivnite lokalni buxeti i da se steknat so pravo na pozajmuvawe sredstva. Glavniot ekonomski predizvik e da se finalizira i da se sprovede efikasna legislativa, so koja se sozdava zna~itelen broj op{tini so dovolen i predvidliv buxet, im se ovozmo`uva na golemite gradovi da pozajmuvaat sredstva i da obezbeduvaat garancii vo ramkite na nivnite buxetski ograni~uvawa. Ova e od su{tinsko zna~ewe za investicite vo klu~nite oblasti na op{tinskata infrastruktura i }e ovozmo`i razvoj na kapaciteti za buxetsko planirawe i izvr{uvawe na op{tinsko nivo.

Vladata podotvuvaa i paket zakoni za javnite pretprijatija i regulirawe na vodostopanstvoto, }to vo momentot e vtoriot najgolem zakonodaven predizvik vo op{tinskiot sektor. Se o~ekuva do krajot na 2004 da bide usvoen Zakonot za vodi. So novata legislativa }e se otvorat novi mo`nosti za razvoj na pretprijatijata za stopanisuvawe so voda i }e se obezbedat pogolemi prava vo izvr{uvawe na naplatata na uslugite, dogovorni odnosi so klientite, mo`nosta za vклу~uvawe na privatniot sektor, zajaknuvawe na pravata na pretprijatijata za stopanisuvawe so vodite vo pogled na voveduvawe i ~itawe na mera~i i vospostavuvawe profesionalno i nezavisno regulatorno telo.

4. STRATE[KI ORIENTACII

Bankata }e gi poddr`i naporite na Vladata da prodol`i so sproveduvawe na reformskata agenda i da ja podobri klimata za investicii vo zemjata, so cel da se zabrza razvojt na lokalniot privaten sektor i da se privle~at dopolnitelni stranski direktni investicii, istovremeno kontinuirano prodol`uvaj}i ja modernizacijata na infrastrukturata na odr`liv na~in. Operativnite prioritete na Bankata }e se naso~at kon generalen razvoj na privatniot sektor, natamo{no zajaknuvawe na finansiskiot sektor i rehabilitacija na transportnata, energetskata i vodenata infrastruktura na zemjata. Vo narednite dve godini, glavni prioritete }e bidaat slednite aktivnosti i sektori:

4.1. Razvoj na privatniot sektor

Bankata je poddr`uva stranski direktni investicii, kako i doma{ni, izvozno orientirani kompanii. Osoben naglasok je se stavi na doma{nite kompanii so dobro korporativno upravuvawe i silen potencial za porast, kako i na otkup od strate{ki investitori na pretprijatija privatizirani preku modelot - otkup od strana na menaxeri i vraboteni. Bankata je intervenira preku zaemi i garancii, a akcionerskite vlogovi je bidat glavno preku DIF. Vo slu~ai koga na kompanii im e potreben nadvoren konsalting, Bankata mo`e, vo ramkite na raspolo`ivite sredstva, da obezbedi poddr{ka preku svoje programi TAM i BAS. Oblasti na koi je se obrne osobeno vnanie je bidat pazarnoto pozicionirawe, sertifikacijata na kvalitetot ili tehni~ki i ekolo{ki nadgradbi.

Kako klu~en ~ekor vo promoviraweto na podobruvawe na investiciskata klima, Bankata je prodol`i da raboti na formirawe na sovet za investitori vo zemjata. Celta e da se stimulira konkreten, konstruktiven dijalog pome|u zaednicata na privatni investitori i Vladata, za da se eliminiraat pre~kite za tekovnite i potencialnite investicii. Glavnite nacrt-akti na Sovetodavniot sovet za investitori veje se vo princip dogovoreni so Vladata. Segajstite treba da se sprovedat i Sovetot da za`ivee.

4.2. Finansiski sektor

Bankata je nastojuva da go pro{iri finansiraweto na MSP i mikro kompaniite i dopolnitelno da go zajakne bankarskiot sektor. Taa osobeno:

- **Je razviva i zajaknuva mehanizmi na finansisko posredni{tvo,** so cel da se dopre do MSP i mikro firmite, preku voveduvawe novi kreditni linii za lokalnite banki da gi promoviraat pozajmuvaweto na MSP i mikro firmite, so zna~ajna komponenta za zajaknuvawe na operativnosta na bankite, so cel da se podobri nivnata eksperttiza vo delot na odobruvawe na krediti, vo sorabotka i so poddr{ka od EU i vo koordinacija so relevantni donatori. Ponatamu, je go poddr`uva razvojt na ProKredit banka vo smisla na nejzino geografsko pro{iruvawe i razvoj na proizvodi (na pr. krediti za ruralni i zemjodelski krediti).

- **Je gi zgolemuva konkurentosta i efikasnosta** na bankarskiot sektor, preku poddr`uvawe na spojувaweto na pomali kreditosposobni banki, direktno ili preku postojnite akcionerski vlogovi na EBOR vo drugi banki, so toa poddr`uvaj}i ja i konsolidacijata na sektorot, kako i preku promovirawe na natamo{en vlez na stranskite investitori. Vo toj pogled, EBOR e podgotvena da investira vo banka so golem potencial za rast vo sorabotka so stranski investitori, ili pak da igra uloga na katalizator vo privlekuvaweto stranski investor vo banka vo koja ve}e ima akcionerski vlog na EBOR.
- **Je vr{i diversifikacija na finansiski proizvodi,** osobeno preku poddr{ka na aktivnostite na lokalnite banki vrzani za stambeno kreditirawe, lizing i potro{uva~ki krediti. Je raboti na olesnuvawe na pristapot do trgovski krediti preku zgolemuvawe na brojot na bankite-u~esni~ki i preku voveduvawe na finansirawe na pred izvoznite aktivnosti.
- Onamu kade {to e mo`no, Bankata }e razvie aktivnosti na **kofinansirawe** (ili obezbeduvawe zaedni~ki garancii) so lokalnite banki na golemite doma{ni kompanii so dobra kreditosposobnost, ~ij {to pristap do dopolnitelen kapital e ograni~en poradi ograni~uvawata na lokalnite banki vo pogled na izlo`enost kon poedine~en klient.

Osven toa, Bankata }e gi ispita mo`nostite za razvoj na nebankarski finansiski posrednici, vклу~itelno osiguritelni kompanii i penziski fondovi, pod uslov da se izgotvat soodvetni regulatorni i supervizorski ramki, za {to vo momentot pomagaat nekolku donatori.

4.3. Infrastruktura

Osven toa {to }e ispituva novi mo`nosti, glavnite naponi na Bankata, zaedno so relevantnite vlasti, }e bidat naso~eni kon sproveduvawe i prefrlawe sredstva za postojnite infrastrukturni proekti. Mo`nite novi investicii vo javniot sektor }e mora da se odvivaat paralelno so konkreten napredok vo sproveduvaweto na proektite vo postoe~koto portfolio.

Bankata }e prodol`i da raboti zaedno so Evropskata investiciska banka, EU i Svetskata banka vo odnos na razvojot na energetska, op{tinskata i transportnata infrastruktura vo zemjata. Prioritet }e im bide daden na

infrastrukturni projekti so silna regionalna dimenzija, koi gi poddr`uvaat procesot na EU za stabilizacija i asocijacija i inicijativata za regionalen pazar na energija na jugo-isto~na Evropa. Podobruvaweto na regionalnite vrski i integracijata vo evropskite transportni i energetski mre`i e va`no za zajaknuvawe na ekonomskite vrski me|u sosednite zemji i so pro{irenata Evropska Unija.

Javni pretprijatija za elektri~na energija

- Najva`nite aktivnosti na Bankata }e bidat naso~eni kon zavr{u-vaweto i sproveduvaweto na **projektot za pretpriyatizacija na ESM**, inicijativa koja e zapo~nata vo prethodniot period i koja sega povtorno dobi politi~ka poddr{ka i zamav. Ova }e bide pridru`eno so regulatorni reformi na sektorot na elektri~na energija i podgotovki za vistinskata privatizacija.
- Bankata e podgotvena da razgleda novi projekti **za povrzuvawe na prenosot** na elektri~na energija ili mo`ebi gas, osobeno pome|u **PJR Makedonija i Albanija**, kako i **projekti za proizvodstvo na elektri~na energija so najmali mo`ni tro{oci i vo regionalen kontekst**.
- Pod uslov da se najdat re{enija za pra{awata vo sektorot za gas (sopstvenosta na gasovodot, politikata za sektorot, vku~itelno i prava na uvoz), EBOR bi mo`ela da mobilizira grantovi za podgotovka na tender za koncesija za gasifikacija na Skopje, soglasno baraweto na Vladata. Po dobivaweto na rezultatite od fizibiliti studijata za izgradba na **gasna stanica vo Skopje**, koja vo momentot se izrabotuva so finansiska poddr{ka od Svetskata banka, kako i za **distribucija na gas vo Skopje**, Bankata }e gi razgleda mo`nostite za finansirawe na eden ili dvata projekta.
- Bankata }e obezbedi pomo{ za **reformi na energetskiot sektor**, so pro{iruvawe na studijata za dostapnost na elektri~nata energija, vku~uvaj}i gi konkretnite preporaki za merkite za bezbednosnata mre`a na PJR Makedonija. }e bide obezbedena ekolo{ka tehni~ka pomo{ za ESM (voveduvawe na upravuvawe so ekolo{kiot sistem) i Vladata (programa za harmonizacija na legislativata za `ivotna sredina vo sektorot na elektri~na energija, soglasno Memorandumot na razbirawe od Atina za regionalniot pazar na elektri~na energija).

Onamu kade {to e mo`no, Bankata }e gi razgleda i mo`nostite da vku~i ili da gi zajakne komponentite na **energetska efikasnost vo industriskite proekti** (osobeno vo lokalnite industrii koi koristat golemo koli~estvo energija, kako na primer industrijata za ~elik, nikel i cement). Isto taka, Bankata }e go razgleda potencijalot za ESCO proekti.

Transport

- Vo tekot na ovoj strategiski period, Bankata }e gi naso~i svoite aktivnosti vrz **implementacija na proektot za regionalni pati{ta** (Koridorot 8 istok-zapad i Koridorot 10 sever-jug), vnimavaj}i pri toa soodvetno da se re{avaat ekolo{kite pra{awa {to }e bidad otvoreni za vreme na podgotovkata na zaobikolnicata na Skopje. Me|u drugoto, toa }e se postigne so nazna~uvawe na ekolo{ki monitor i formirawe na Ekolo{ka monitoring i sovetodavna grupa (EMAG) vo letoto 2004.
- Paralelno so toa, Bankata }e im pomogne na vlastite vo izgotvuvaweto na **Institucionalna strategija i Plan za razvoj na patniot sektor**. Celta e podobruvawe na mehanizmite za finansirawe na pati{tata, voveduvawe konkurencija vo odr`uvawe na pati{tata i sproveduvawe efikasen sistem na planirawe vo patniot sektor.
- Vo prodol`enie na toj proekt, Bankata verojatno so Evropskata investiciona banka, }e vlo`i naponi da izgotvi **proekt za rehabilitacija na pati{tata**, koj }e bide **vo kombinacija so reformite vo sektorot**, osobeno povrzan so zgolemuvawe na konkurentosta vo odr`uvawe na pati{tata i prestrukturirawe na dr`avnata kompanija za odr`uvawe na pati{ta.
- Vo ramkite na svojot proekt za nadgradba na civilnoto vazduhoplovstvo, bankata }e obezbedi pomo{ vo **izdvojuvawe na obezbeduvaweto usluzi za vazdu{na navigacija od regulacijata**, so cel da se obezbedi institucionalna i strukturna reorganizacija na Direkcijata za civilna vazdu{na plovidba, preku formirawe na finansiski nezavisen i samostoen provajder na uslugite vo vazdu{nata navigacija.
- Bankata }e ja razgleda i mo`nosta za **modernizacija na skopskiot aerodrom** i najsoodvetnoto re{enie za toa, vku~uvaj}i i eventualno u~estvo na privatniot sektor.

Komunalna infrastruktura

Vo kontekst na idното usvojuvawe na legislativata za fiskalna decentralizacija i novata legislativa za sektorot na javnite komunalni pretprijatija i JP za voda, vku~itelno i regulativa za naplata i formirawe na nezavisen regulator, Bankata }e izgotvi **proekt za rehabilitacija na vodata za grad Skopje**. Investicijata glavno }e se potpira na gradskiot buxet, pod uslov da se usvoi predlo`enata legislativa za zajaknuvawe na lokalnite finansii, da nema drugi faktori za namaluvawe na rizikot i da mo`e da se utvrdi zadovolitelna evidencija na sproveduvawe na legislativata. Ovoj pilot-proekt }e bide poddr`an so zna~itelna tehni~ka pomo{ za institucionalen razvoj za komunalno upravuvawe so finansiite, kako i za razvoj na javното pretprijatie za stopanisuvawe so voda. }e bidat iskoristeni i poukite izvle~eni od implementacijata na proektot MEAP.

5. SORABOTKA SO DONATORI I DRUGI ME\UNARODNI FINANSISKI INSTITUCII

Koordinacijata so me|unarnite finansiski institucii i donatori, kako i tehni~kata sorabotka i oficijalното kofinansirawe i natamu }e bidat klu~ni za sproveduvawe na strategijata. Toa }e bide esencijalno kako za podgotovkite na proektite, taka i za institucionalното zajaknuvawe, osobeno za aktivnostite na javniot sektor. Bankata }e prodol`i da se trudi da gi ostvari svoje operativni celi vo tesna sorabotka so drugite me|unarni finansiski institucii aktivni vo zemjata, so EU i so bilateralnite donatori, so cel da se stekne so optimalno vlijanie na sekoja od navedenite institucii.

Vo ramki na svojata nova dve-godi{na indikativna programa za 2005-2006 godina, Bankata osobeno }e ja zajakne svojata sorabotka so Evropskata unija, vo odnos na regionalnite inicijativi na EU (na pr. Atinskiot memorandum za razbirawe za regionalniot pazar na elektri~na energija) i vkupniot proces na stabilizacija i asocijacija so PJR Makedonija. EBOR }e prodol`i da kofinansira zaedno so Evropskata investiciska banka vo proekti od infrastrukturata i }e bara pomo{ od Evropskata agencija za rekonstrukcija vo finansiraweto na op{tinskata infra-struktura, MSP i finansirawe vo ramkite na programite TAM i BAS.

Dijalogot na Bankata so Vladata za reformskite zafati }e se nadgradi na reformite i dijalogot zapo~nat od Svetskata banka i USAID, osobeno vo energetskiot i transportniot sektor i celosno }e gi koordinira proektite od energetskiot sektor so Svetskata banka, vo pogled na proektot za kombinirana postrojka proizvodstvo na elektri~na energija/centralno greewe na Skopje i upotrebata na gasot.

Vo naporite da obezbedi pomo{ vo podobruvaweto na investiciskata klima vo zemjata, Bankata }e se nadovrze na preporakite od zaedni~kata studija na EBOR i OECD za razvojot na sektorot na MSP vo PJR Makedonija, kako i na relevantnata studija na FIAS. Taa }e im se pridru`i na Svetskata banka i na MMF vo naporite za vospostavuvawe redoven dijalog me|u investorskata zaednica i Vladata na PJR Makedonija.

III. PRILOZI

PRILOG 1: POLITI^KA PROCENKA

Socijalisti~ka Republika Makedonija be{e edna od {este republiki vo Socijalisti~ka Federativna Republika Jugoslavija (SFRJ) od 1945 do 1991 godina. Jugoslovenskiot Ustav gi priznava{e makedoncite kako edna od {este konstitutivni narodi na Jugoslavija, zaedno so slovincite, hrvatite, srbite, crnogorcite i (od 1960-te) muslimanite. Vo septemvri 1991-ta, Socijalisti~ka Republika Makedonija proglasi nezavisnost, po referendumot, vo koj 71% od naselenieto se izjasni za nezavisnost. Vo april 1993 godina, zemjata stana ~lenka na ON pod imeto „Porane{na jugoslovenska Republika Makedonija“. Toa ime be{e prifateno za da se udovoli na prigovorite na Grcija na imeto „Republika Makedonija“ koe, spored tvrdeweto na Grcija, implicira teritorijalni pretenzii kon gr~kata provincija Makedonija. Preodniot dogovor so koj se dozvoluva upotreba na imeto iste~e vo 2002 godina. Pregovorite okolu kone~no re{enie za imeto prodol`uvaat.

Vo najgolemiot del od devedesetite godini na minatiot vek, vo zemjata vladee{e relativen me|uetni~ki mir, baram delumno poradi faktot {to site vladi po steknuvaweto nezavisnost vkladuvaa pretstavnici na mnozinskite Makedonci i na etni~koto albansko malcinstvo. Kon krajot na decenijata ova situacija se izmeni. Vlo{uvaweto na sostojbata vo Kosovo, provincija so albansko mnozinstvo vo Sojuzna Republika Jugoslavija (SRJ, naslednik na SFRJ), odigra negativna uloga. Pristignuvaweto na stotici iljadnici etni~ki Albanci proterani ili izbegani od Kosovo za vreme na konfliktot na NATO so Belgrad vo proletta 1999 godina dovede do porast na etni~kite tenzii. Vo februaru 2001-ta, etni~ki albanski gerilci, koi se narekuvaa sebesi Osloboditelna nacionalna armija (ONA), zapo~naa bunt protiv Vladata vo Skopje, baraj}i pogolemi prava za albanskoto malcinstvo vo nova, federalna struktura na zemjata. Partiite na etni~kite Albanci ja osudija nasilnata taktika na ONA, no buntot go polarizira{e javното mislewe po etni~ka linija.

So aktivno posredstvo na zapadnite zemji, vo juli 2001 godina be{e dogovoren prekin na ognot, a vo avgust 2001 godina be{e potpi{an dogovor me|u partiite na etni~kite Albanci i makedonskite partii vo Ohrid. Takanare~eniot

Ramkoven dogovor ima za cel da ja podobri pozicijata na albanskoto malcinstvo i gi vku~uva slednite odredbi: upotreba na albanskiot kako oficijalen jazik vo oblasti vo koi etni~kite Albanci so~inuvaat pove}e od 20 procenti od naselenieto; pogolem broj odredbi za spodeleni ovlastuvawa; zgolemeni sredstva za obrazovanie na albanski jazik; izmeni na etni~kite referenci vo Ustavot i zgolemuwawe na brojot na etni~ki albanci vo policijata i javnata administracija. Vo avgust i septemvri 2001 godina NATO pomogna vo razoru`uvaweto i raspu{taweto na ONA. Vladata gi raspu{ti t.n. Lavovi-paravoeni edinici na specijalna policija ozloglasena poradi ekstremen nacionalizam i nasilstvo protiv civili (osobeno etni~ki albanci). Etni~kite albanci go pozdravija Ohridskiot dogovor, dodeka golem broj makedonci izrazija nesoglasuwawe so istiot, pla{ej}i se deka otstapkite vo korist na etni~kite albanci }e dovedat do raspa|awe na zemjata. Kako i da e, iako bavno, dogovorot se sproveduva. Vo februaru 2004 godina, na sila stapi zna~aen zakon so koj se legalizira{e tetovskiot univerzitet vo koj nastavata se izveduva na albanski jazik, kako tret univerzitet finansiran od strana na dr`avata. Sepak, debatite prodol`uvaat, osobeno okolu sproveduwaweto na politi~ki va`niot, no ~uvstviten del na Ramkovniot dogovor vo vrska so decentralizacijata. Vo juli 2004 godina, koalicionite partneri vo Vladata na Kostov postignaa dogovor za oblikot na kontroverzniot plan za spojuwawe na postojnite 123 lokalni samoupravi vo samo 70, so {to soglasno planot se ras~isti patot za negovo usvojuwawe od strana na Parlamentot po itna postapka i za odr`uvawe na lokalnite izbori vo oktombri 2004 godina.

Na parlamentarnite izbori vo 2002 godina pobedi koalicijata predvodena od Socijaldemokratite (SDSM) i poddr`ana od DUI, neodamna formiranata partija na etni~ki Albanci, koja{to proizleze od ONA. SDSM i DUI povedoa kampawa protiv korupcijata i za poddr{ka na Ohridskiot dogovor so koj be{e staven kraj na konfliktot od 2001 godina VMRO-DPMNE - nacionalnata makedonska partija, koja od 1998 do 2002 godina be{e na vlast vo koalicija so DPA - partija na etni~ki Albanci, se obide da gi iskoristi etni~kite tenzii, no bez uspeh. Predvremenite pretsedatelski izbori se odr`aa poradi smrta na pretsedatelot Boris Trajkovski vo avionska nesre}a nad Bosna i Hercegovina na 26 februaru 2004 godina. Pobednik vo vtoriot krug odr`an na 28 april 2004 godina be{e Branko Crvenkovski, lider na SDSM i Premier od 1992 do

1998 godina i od 2002 godina do negoviot izbor za Pretsedatel. Crvenkovski osvoji 62,7% od glasovite, pri odziv na glasa~ite od 53,4%. Sa{ko Kedev, negoviot protivnik od VMRO-DPMNE, osvoji 37,3%. Po neuspehot na pretsedatelskite izbori, VMRO-DPMNE se podeli.

Me|unardni odnosi

Kaj site politi~ki partii postoji konsenzus okolu integracija vo EU kako glavna nacionalna cel. PJR Makedonija e ~len na Partnerstvoto za mir na NATO. Odnosite na zemjata so SAD se bliski. Taa gi koordinira svoite aktivnosti povrzani so NATO so Albanija i Hrvatska, so poddr{ka na SAD, planiraj}i da podnese barawe za ~lenstvo vo NATO {to e mo`no poskoro. NATO ima logisti~ko prisustvo vo zemjata od vojната na Kosovo vo 1999 godina. Tretata mirovna misija na NATO vo zemjata zavr{i vo mart 2003 godina i be{e zameneta so misija predvodena od EU. Mirovnite sili predvodeni od EU bea zameneti so policiska misija vo dekemvri 2003 godina, a PJR Makedonija be{e prvata porane{na jugoslovenska dr`ava koja potpi{a Dogovor za stabilizacija i asocijacija so EU vo april 2001. Zaedno so NATO, EU odigra aktivna i va`na uloga vo izminatite nekolku godini, pomagaj}i vo re{avaweto na vnatre{nite problemi na zemjata. PJR Makedonija podnese barawe za ~lenstvo vo EU na 22 mart 2004 godina.

Regionalna integracija

Vladata na PJR Makedonija odr`uva dobri odnosi so site svoi sosedi. I pokraj faktot {to sporot okolu imeto so Atina ostanuva nere{en, odnosite me|u dvete zemji se podobreni poradi gr~kite investicii vo ekonomijata na PJR Makedonija. Odnosite so Bugarija i Albanija se dobri, so toa {to i dvete zemji vlo`uvaat kontinuirani naponi vo nasoka na potpomagawe na odr`uvaweto vnatre{na stabilnost vo PJR Makedonija. Odnosite so Vladata vo Belgrad zna~itelno se podobrija otkako pretsedatelot Slobodan Milo{evi} be{e simnat od vlast vo oktombri 2000 godina. Vo februaru 2001 godina, vladite od Belgrad i Skopje potpi{aa dogovor za demarkacija na nivnata zaedni~ka granica. Unijata na Srbija i Crna Gora e glavniot pazar na koj izvezuva PJR Makedonija. Me|utoa, odnosite so privremenata uprava na Kosovo, vovedena na po~etokot na 2000 godina se karakteriziraat so problemi. Kosovskite albanci bea protiv potpi{uvaweto na dogovorot za

granicata pome|u Belgrad i Skopje, tvrdej|i deka istiot e postignat bez nivno u~estvo.

ANEKS 2: TRANZICIJA VO DELOT NA ZAKONODAVSTVOTO

KOMPARATIVNA PROCENKA NA TRGOVSKIOT ZAKON NA PJR MAKEDONIJA

Spored godi{nite anketi na zakonskite pokazateli na EBOR, so koi {to se merat sogleduvawata na pravnicate {to gi poznavaat zakonite na PJR Makedonija vo periodot pome|u 1997 i 2002 godina.², se smeta deka komercijalnite zakoni vo PJR Makedonija se so mo{ne dobar kvalitet. Sepak, tie ne se nitu taka jasni i pristapni, nitu pak se primenuvaat administrativno i sudski vo dovolna merka , kako {to e slu~aj vo zemjite vo ponaprednata tranzicija. Od 1997 godina trgovskite zakoni na PJR Makedonija postepeno se podobruvaat i iako vo neкои oblasti tie seu{te zaostanuvaaat zad standardite prifatilivi na me|unarodno nivo, sepak tie vo golema merka se sporedilivi so zakonite na drugite porane{ni jugoslovenski republiki.

PROCENKA NA ZAKONODAVNIOT SEKTOR

Ste~aj

Najva`en zakon {to go regulira likvidiraweto na nesolventnite pretprijatija vo PJR Makedonija e Zakonot za ste~aj („Ste~aen zakon“), koj stapi vo sila na 8 maj 1998 godina, a najskore{nite izmeni gi ima{e vo mart 2004 godina. Ovoj zakon gi pokriva i likvidiraweto i reorganizacijata, a postigna rejting na „sredna usoglasenost“ so me|unarodnite standardi, spored rezultatite na Procenkata na sektorot na nesolventnst na

---

² Sekoja godina po~nuvaj|i od 1997, pa se do 2002 godina, EBOR ima sproveduvano istra`uvawa za zakonskite pokazateli, so cel da go izmeri napreduvaweto vo zakonskite reformi vo centralna i isto~na Evropa, Balti~kite dr`avi i Zaednicata na nezavisni dr`avi, spored toa kako tie se sogledani od strana na loklni pravници i akademici. Rezultatite od takvoto istra`uvawe se zanovani na pra{alnikot ispratzen do pravnicate {to rabotat vo bilo koja od dadenite zemji. Istra`uvaweto go pretstavuva nivnoto vospriemawe na pravniot sistem na zemjata i stepenot do koj klu~nite trgovski i finansiski zakoni gi dostignuvaat me|unarodno prifatilivite standardi (ekstenzivnost) i vo kolkava merka ovie zakoni se sproveduvaat i se izvr{uvaat (efikasnost). Istra`uvaweto se zasnova edinstveno vrz sogleduvaweto na pravnicate za zakonodavstvoto na nivnata sopstvena zemja i ne gi pretstavuva mislewata na EBOR za tie pravni sistemi. Pokraj toa, treba da se napomene deka od sekoj koj go popolnil pra{alnikot se bara da odgovara na istiot samo vo vrska so svojata zemja, a ne na komparativna osnova.

EBOR od 2003 godina, so koja se ispituva{e kvalitetot na zakonot ,,spored knjigite" (ne negovoto sproveduvawe).

Ste~ajната postapka se sproveduva na nivo na okru`nite sudovi, koj {to ne e specijaliziran ste~aen sud. Sepak, se ~ini deka vo praksa site takvi okru`nite sudovi imaat oddel za ste~aj (iako zakonot ne gi zadol`uva takvite oddeli da go vodat soodvetniot predmet). Ste~ajната postapka treba da se sprovede vo podra~jeto kade pravnoto lice e registrirano - vo slu~aj da se raboti za pretprijatie, ili pak vo podra~jeto kade {to preстоjuva dol`nikot poedinec.

Spored Procenkata na sektorot na nesolventnst na EBOR, Zakonot za ste~aj na PJR Makedonija postigna relativno dobri rezultati, delumno i poradi jasnite kriteriumite za zapo~nuvawe soдр`ani vo nego. Postapkata mo`e da se povede ili od strana na dol`nik ili od strana na doveritel, ako dol`nikot propu{ti pla}awe, a pla}aweto e dospetano pove}e od 60 dena. Pokraj toa, postapkata mo`e da se povede i ako mo`e da se poka`e deka dol`nikot *verojatno* }e propu{ti pla}awe (predvidljivo nepla}awe) vo tekot na delovno rabotewe. I dodeka ovie kriteriumi se jasni i transparentni, periodot od 60 dena e malku predolg i vo idealen slu~aj, bi trebalo da se skusi.

Zakonot za ste~aj dava jasna definicija na sopstvenosta {to go so~inuva imotot na firmata pod ste~aj. Iako takvata sopstvenost gi vклу~uva pobaruvawata kon dol`nikot, zakonot dozvoluва prebivawe, {to pretsta-vuva tipi~na karakteristika na dobrite zakoni za nesolventnost.

Prioritetните prava na osigureniot doveritel se so~uvani vo ste~ajot, iako se ~ini deka takvite doveriteli gi gubat dogovornite prava {to bi mo`ele da gi imaat za zemawe vo sopstvenost na osigurenite sredstva i treba da se potprat na ste~ajniot upravnik za realizirawe na tie sredstva.

Zakonot osobeno dobro stoi vo kontekst na reorganizacijata. Zakonot nametnuva prili~no detalna postapkata za da se za{titi dol`nikot, po zapo~nuvaweto na reorganizacijata. Zakonot za ste~aj predviduva jasni odredbi za izgotvuvawe, dostavuvawe i glasawe po planot za reorganizacija i ne{to sosema isklу~itelno za regionot, predviduva finansiraweto na reorganizacijata da bide mo`no spored prioritetna osnova. Zakonot sepak bi

mo`el da se podobri, so voveduvawe na zabrana za prekinuvawe na odredeni klu~ni usluzi (na primer obezbeduvawe komunalni usluzi), vo tekot na reorganizacijata.

Kapitalni pazari

Primarnoto zakonodavstvo {to gi regulira aktivnostite na pazarot na hartii od vrednost vo PJR Makedonija gi soodr`i Zakonot za hartii od vrednost, Zakonot za prezemawe i Zakonot za investicioni fondovi. Zakonot za hartii od vrednost be{e objaven vo 2000 godina i istiot be{e menuvan i dopolnuvan re~isi sekoja godina. Zakonot za investicioni fondovi stapi vo sila vo 2000 godina, a Zakonot za prezemawe vo 2002 godina.

Makedonskata komisijata za hartii od vrednost („MKHV“) be{e osnovana so ukaz na Vladata vo juni 1992 godina. Zakonot za hartii od vrednost od 2000 godina potvrduva deka MKHV e samostojna i nezavisna organizacija so status na pravno lice, kako i deka MKHV e glaven regulatoren organ za pazarot na hartii od vrednost vo PJR Makedonija, odgovoren za izdavawe odobrenija i dozvoli za javnoto nudewe na hartii od vrednost, za brokerite i berzata na akcii. Spored Zakonot za hartii od vrednost, pri izdavawe hartii od vrednost, izdava~ot treba da objavi prospekt koj }e soodr`i informacii za investitorite vo vrska so negovoto finansisko rabotewe, delovnite mo`nosti i pravata na akcionerite. Isto taka, ovlastenite u~esnici na pazarot na hartii od vrednost se ograni~eni na brokerski ku}i i banki.

Makedonskata berzata na akcii („MBA“) be{e osnovana vo septemvri 1995 godina, a zapo~na so trgovawe vo mart 1996 godina. Spored Zakonot za hartii od vrednost, MBA e organizirana kako profitabilno akci-onersko dru{tvo, so osnova~ki kapital od 500.000 Evra. Akcioneri vo MBA mo`e da bidat bilo koi pravni i fizi~ki lica od zemjata i od stranstvo. Poseduvaweto akcii po subjekt e ograni~eno na najmnogu deset procenti od izdadenite i prodadeni akcii na MBA. Op{to zemeno, pazarot na hartii od vrednost vo PJR Makedonija e relativno mal. Od ekspertite na Svetska banka be{e prepورا~ano da se vospostavi vladin pazar na hartii od vrednost, {to }e pomogne za pro{iruvawe na obemot na pazarnite instrumenti i }e pridonese kon finansisko prodlabo~uvawe.

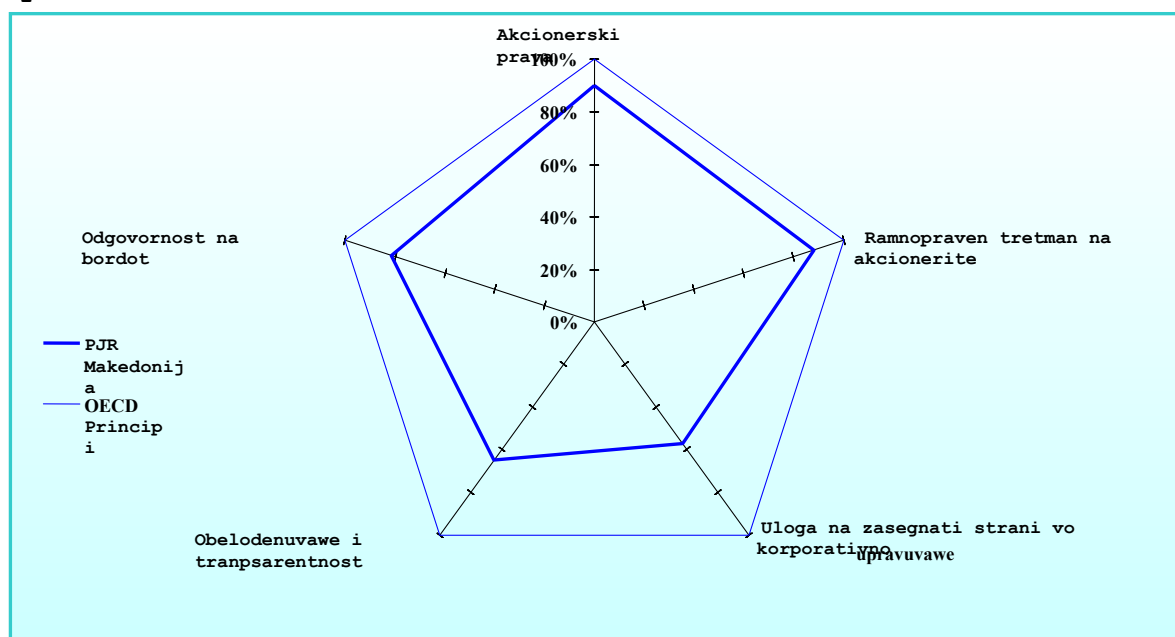

Osiguritelniot sektor e isto taka sporedbeno mal. Reformski prioritet za Vladata e zajaknuvawe na nejzinata regulatorna i nadzorna ramka, koja gi ureduva aktivnostite vo osiguritenata delovna granka vo PJR Makedonija.

Zakon za trgovski društva i korporativno upravuvawe

Spored rezultatite na Procenkata na sektorot za korporativno upravuvawe na EBOR od 2003 godina, PJR Makedonija e zemja ~ii postoe~ki zakoni koi se odnesuvaat na korporativnoto upravuvawe (t.e., „zakonot spored knjigite“, a ne kako se sproveduva soodvetnata legislativa), pri sporedba so *Principite na korporativno upravuvawe na OECD*, bea rangirani pome|u zemjite so „visoka usoglasenost“. Op{tite reformski principii za zemjite od ovaa kategorija se podobruvawe na efikasnoto sproveduvawe i izvr{uvawe na postoe~kata legislativa. Na primer, regulatorniot organ treba da ima dovolno nezavisnost i resursi za da mo`e da gi sproveduva potrebnite aktivnosti; nadle`nosta na sudskiot sistem pri presuduvaweto kaj sporovi povrzani so korporativnoto upravuvawe isto taka treba da se zgolemi. [to se odnesuva do PJR Makedonija, i pokraj nejzinata dobra pozicija vo odnos na kvalitetot na nejzinata legislativa za korporativnoto upravuvawe, so gorenavedenata Procenka na EBOR vo 2003 godina se utvrđi deka osobeno vnanie treba da se posveti na zajaknuvaweto na nekoi oblasti, kako {to se ulogata na zasegnatite strani, kako i obelodenuvaweto i transpa-rentnosta (vidi grafikon podolu).

Razni aspekti na zakonskata ramka za korporativno upravuvawe (2003)

Zabele{ka: Krajnite to~ki na sekoja oska pretstavuvaat idealen rezultat, t.e. soodvetstvuvaat so *Principite na korporativno upravuvawe na OECD*. Kolku mre`ata e poispolneta, tolku poblisku se zakonite za korporativno upravuvawe na zemjata do ovie principii.

Vo taa smisla treba da se istakne deka na 30 april 2004 godina, Parlamentot na PJR Makedonija donese nov Zakon za trgovski dru{tva. Ovoj nov zakon zameni drug sli{en zakon usvoen vo 1996 godina, koj be{e procenet spored gorenavedenata Procenka na EBOR, kako del na zakonodavstvoto na PJR Makedonija, koe se odnesuva na koorporativното upravuvawe, po~nuvaj}i od 2003 godina. Noviot zakon od 2004 godina navistina voveduva postrogi pravila za objavuvawe, kako vo odnos na operativniot i op{tiot finansiski zakon na firmata, taka i vo odnos na nadomestokot kon izvr{nite rakovoditeli. Noviot zakon gi podobruva i merkite za za{tita na akcionerite. Sega za srednite i golemi firmi, primenlivi se me|unarodnite standardi za finansisko izvestuvawe.

Vo prilog na toa, soglasno noviot zakon, vo Centralniot registar }e bide vospostaven i }e se vodi nacionalen elektronski trgovski registar. Isto taka se vospostavuva i nova ramka za registrirawe na delovnite subjekti, a so cel da se namali potrebnoto vreme za istoto. Za nea se veli deka e konstruirana na takov na~in {to }e go poddr`uva kone~ното odstranuvawe na registracionite sudovi od procesot na registrirawe delovni subjekti. Soglasno noviot zakon, Vladata isto taka raboti na konsolidirawe na barawata za podnesuvawe, licencirawe i prijavuvawe na delovnite subjekti, za da se namalat ~ekorite potrebni za eden deloven subjekt da stane i da prodol`i da bide operativen. Sekako, i pokraj ovie pozitivni razvojni nastani, glavniot predizvik za zemjata e da obezbedi deka site dobri zakoni ,,na pismeno" }e bidat sprovedeni i vo praksa.

Koncesii

Zakonskata ramka za koncesii e uredena so Zakonot za koncesii od 2 april 2002 (Slu`ben vesnik br. 25/02 i 24/03, Zakon za koncesii). Noviot Zakon za koncesii e zamena za starite zakoni za koncesii objaveni vo Slu`ben vesnik br. 42/93 i 44/99. Se ~ini deka Zakonot za koncesii pretstavuva fleksiblna op{ta ramka koja treba da se sprovede preku sektorskite zakoni i niz bazi~nite principi, kako {to e osnovniot princip za za{tita na po~etnata ekonomska ramnote`a i mo`nost za nedobitniot ponuduva~ da go ospori dodeluvaweto.

Koncesijata e definirana kako "akt so koj se reguliraat pravata na koristewe na sopstvenost od op{t interes za PJR Makedonija i izvr{uvawe aktivnosti koi se odnesuvaat na sopstvenosta od op{t interes, dodeleni za koncesisko koristewe so poseben zakon". Povi-kuvaweto na ,,sopstvenost od op{t interes", e poim {to ne e definiran, go oslabuva zakonot i go ostava otvoren za eventualni zloupotrebi.

So Zakonot za koncesii jasno se utvrduvaat odgovornostite na ovlasteniot dogovara~. Iako so nego ne se obezbeduva ,,odewe na samo eden {alter", toj mo{ne jasno i koordinirano ja postavuva podelbata na vlasta pome|u razli~nite javno ovlasteni organi vku~eni vo procesot na dodeluvawe koncesii. Zakonot za koncesii ne mu dozvoluva na ovlasteniot dogovara~ da sklu~uva dogovori koi podle`at na me|unarodna arbitra`a, {to pretstavuva glavna gri`a za me|unarodnite zaemodava~i i investitori.

Rezultatite na Proektot za procenka na zakonot za koncesii na EBOR od 2004 godina otkrivaat deka PJR Makedonija verojatno go ima eden od najnaprednite zakoni za koncesii vo jugo-isto~na Evropa, iako toj mo`ebi seu{te ne e dovolno isproban vo praksa.

Obezbedeni transakcii

Zalogot e reguliran so Zakonot za dogovoren zalog od 2003 godina (poddr`an od Svetskata banka), so koj se poni{tuva Zakonot za zalog na dvi`en imot i prava od 1998 godina. Zalog mo`e da se stavi vrz site vidovi imot, podvi`ni materijalni sredstva, hartii od vrednost, pobaruvawa i drugi prava. Zalogot mo`e da bide ili vo vladenie (t.e. potreben e prenos na kolateralna kon zaemodavatelot) ili da ne bide vo vladenie. Registriraweto vo Zalo`niot registar e zadol`itelno za zalogot koj ne e vo vladenie, dodeka kaj zalogot vo vladenie ovaa aktivnost ne e obvrzna. Zakonot za dogovoren zalog sodr`i i soodvetni odredbi za hipotekite nad nedvi`en imot.

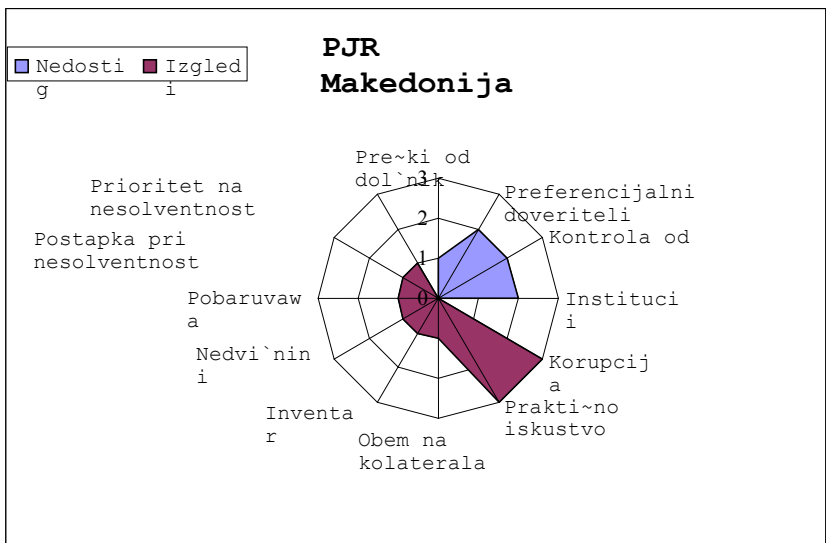
Zalo`niot registar za dvi`en imot i prava e del od sistemot na elektronski registri, administrativno kombinirani vo Centralniot registar na PJR Makedonija. Toj zapo~na da raboti vo oktombri 1998 godina, dodeka Centralniot registar be{e zavr{en na 1 noembri 2000. Glavnata kancelarija na registarot e vo Skopje, a ima 31 lokalna kancelarija niz zemjata. Registriraweto se vr{i preku dostavuvawe na obrazec za prijavuvawe, koj treba da

sodr`i podatoci za baratelo, stranite, zalo`enite sredstva, zakonskata osnova i iznosot na osigureniot dolg, kako i spisok na prilo`eni dokumenti, potpi{an i od baratelo, davatelo i primatelo na zalog (ili nivni zastapnici). Dokumentite {to treba da se prilo`at kon prijavata sodr`at dogovor za zalog, dogovor za zaem, detalen i konkretnen opis i popis na zalo`enite sredstva i soodvetnite ovlastuvawa i kapaciteti na stranite. Dogovorot za zalog obi~no se zaveduva kaj notar, so cel dogovorot ima „izvr{na sila“, so {to se izbegnuva procedurata kade doveritelot treba da se obrati do sudot pri neispolnuvawe na uslovite i zaradi priznavawe na negovite prava nad kolateralata. Vrabotenite vo registarot treba da se potpiraat na notarot vo vrska so proverkata na identitetot na stranite, sopstvenosta nad zalo`enite sredstva i zakonskata osnova na osigureniot dolg. Vo mnogu slu~ai i notarot se prijavuva za registracija. Po priemet na prijavata, taa vedna{ se vnesuva vo registarot, spored imeto na zaemokorisnikot (davatelo na zalog), se zaveduva pod broj na registracija i vreme na vnesuvawe. Po kompletiraweto na site informacii (voobi~aeno za 2-3 dena) se vr{i finalna registracija, a na baratelo mu se izdava potvrda za registracijata.

Zakonot za dogovoren zalog od 2003 godina dovede do zna~itelni podobruvawa vo zakonskata regulativa za obezbeduvawe, osobeno so odstranuvawe na ograni~uvaweto kako {to se sredstvata koi mo`at da bidat dadeni vo kolateralata (vo minatoto se primenuva{e Zakonot za izvr{na postapka i toj zabranuva{e izvr{uvawe vrz sredstva {to se koristat za delovnite aktivnosti na dol`nikot). Realizacijata na pravosilni postapki be{e zajaknata, osobeno so dozvoluvaweto na samo-pomo{ i von-sudska realizacija na sredstvata. Zakonot za dogovoren zalog e isto taka mnogu podetalen vo odnos na zakonskite posledici na notarskoto zaveduvawe na dogovorot za zalog, zaradi olesnuvawe na negovoto izvr{uvawe. Sepak, nekoi problemi seu{te ostanuvaat. Na primer, osigurenite pobaruwawa seu{te treba da bidat precizno utvrdeni vo dogovorot za zalog i vo izjavata za registracija, {to mo`ebi i ne ja nudi posakuvanata dogovorna fleksibilnost (kako na primer, nalog za ispla}awe bez pokritie). Iako sega vo zakonot specifi~no se predviduva prod`ba na sredstva pri voobi~aen tek na delovno rabotewe bez zalog, ostanuva nejasno kako toa mo`e da funkcionira, bidej{i sozdavaweto davaweto pod zalog }e povle~e izgotvuvawe na precizen popis na sredstvata.

Pri istra`uvaweto sprovedeno od strana na EBOR vo letoto 2003 godina za izvr{uvawe na transakciite obezbedeni so zalog, PJR Makedonija zazedo relativno visoko mesto. Se ~ini deka obezbedenite doveriteli mo`at relativno efikasno da gi realiziraat zalo`enite sredstva i da gi naplatat sredstvata od prodaba. Vo anketata be{e istaknato deka takvite rezultati sepa treba da se zemat so pretpazlivost, bidej}i zakonot od 2003 godina seu{te e relativno neispitan (vidi go grafikonot podolu kade se dadeni podatoci za nedostigot prakti~no iskustvo). Isto taka, iskustvoto vo zemjata poka`uva deka duri i koga zakonskite odredbi se jasno iska`ani, ne mo`e da se isklupi faktot deka sudovite mo`at vsu{nost da odlu~at poinaku. Opasnosta e osobeno prisutna poradi faktot {to ~esto se izvestuva deka korupcijata vo sudstvoto e va`no pra{awe (vidi go grafikon podolu).

Opreduvav~ki faktori vo procesot na izvr{uvawe na zalog

1=bez zna~itelni problemi ili ograni~uvawa
 2=relativno mali problemi ili ograni~uvawa
 3=golemi probleme ili ograni~uvawa

Kolku „mre`ata“ na grafikonot e poispolneta ,, tolku se pose-riozni proble-mite vo sekoja od navedenite kate-gorii.

Faktori na postapkata	Faktori na obemot
<p>Popre~uvawe od dol`nikot:</b> Mo`nosta dol`nikot da spre~i, zabavi ili na drug na~in da ja popre~i izvr{nata postapka na {teta na imatelot na zalogot. Ne vku~uva legitimno ostvaruvawe na pravo na odbrana ili `alba.</p> <p>Preferencijalni doveriteli: Vlijanie na pobaruvawata od drugi doveriteli (osven prethodno rangiranite osigureni pobaruvawa) vrz zadovo-luvawe na pobaruvaweto na osigureniot doveritel.</p> <p>Kontrola od doveriteli: Mo`nost doveritelot da go kontrolira ili da povlijae vrz sproveduvaweto na izvr{nata postapka.</p> <p><b>Institucii:</b> Doverlivost na sudovite i drugite institucii potrebni za poddr`uvawe na izvr{nata postapka.</p> <p>Prakti~no iskustvo: Op{to nivo na prakti~ното iskustvo so izvr{niata postapka vo dadenata zemja.</p> <p>Korupcija: Vlijanie na korupcijata vo ramkite na sudskiot sistem vrz izvr{nata postapka.</p>	<p>Postapka pri nesolventnost: Vlijanie na nesolve-ntnosta na dol`nikot vrz izvr{nata postapka.</p> <p><b>Rangirawe na nesolventnosta:</b> Prioritet na poba-ruvaweto na osigureniot doveritel vrz neso-lventnosta na dol`nikot.</p> <p>Pobaruvawa: Procenka na ednostavnosta i izve-snosta na izvr{nata postapka za zalog vrz pobaruvawata.</p> <p>Nedvi`nini:</b> Procenka na ednostavnosta i izve-snosta na izvr{nata postapka za zalog vrz nedvi`ninite.</p> <p>Inventar: Procenka na ednostavnosta i izvesnosta na izvr{nata postapka za zalog vrz inventarot.</p>
	<i>Izvor: Novo istra`uvawe na zakonski pokazateli na EBOR 2003</i>

Telekomunikacii

Sektorot telekomunikacii ostanuva da bide reguliran od strana na Upravata za telekomunikacii (UT), organ vo ramkite na Ministerstvoto za transport i vrski („Ministerstvoto“), a se ureduva so Zakonot za telekomunikacii od 1996 godina, so izmenite i dopolnenijata od 1998 godina. („Zakon za telekomunikacii“).

Zakonot za telekomunikacii vku~uva neкои od va`nite regulatorni odredbi na EU za telekomunikacii i obezbeduva relativno moderna ramka vo odnos na licenciraweto, me|usebnoto povrzuvawe, univerzalnite usluzi, tarifiraweto i kvaliteteto na uslugite. Kako i da e, seu{te se potrebni golem broj institucionalni reformi koi ostanaa nerealizirani. PJR Makedonija go potpi{a Dogovorot za stabilizacija i asocijacija so Evropskata Unija vo 2001 godina, a istiot stapi vo sila na 1 april 2004. Kako del na toj dogovor, PJR Makedonija e anga`irana vo procesot na ponatamo{no usoglasuvawe na doma{niot sektor na telekomunikacii so istiot na EU.

Makedonski Telekomunikacii („MT“), tekovniot telekom operator, seu{te go ima ekskluzivnoto pravo da obezbeduva fiksni govorni telefonski usluzi, telegrafski usluzi, teleks usluzi, uslugite preku javni telefonski govornici,

uslugi na iznajmeni liniji i da gradi, poseduva i da operira so fiksne javni telekomunikaciski mreži. Pedeset i eden procent od MT se vo sopstvenost na ungarskiot operator MATAV, dodeka ostanatite 49% se vo državna sopstvenost. Prvino, ekskluzivnosta na MT treba{e da iste~e na krajot na 2005 godina; sepak, so Dogovorot za stabilizacija i asocijacija so EU se uspea da se skрати periodot na ekskluzivitet za edna godina, odnosno do krajot na 2004 godina. Dodeka trae toj vremenski period, na Ministerstvoto ne mu e dozvoleno da izdava bilo kakvi licenci i koncesii {to bi gi povreduvale ekskluzivnite prava dodeleni na MT.

Postojat razliki vo stepenot na liberaliziranost na pazarite za mobilna telefonija, prenos na podatoci, Internet i alternativna infrastruktura. I dodeka pazarot na mobilna telefonija be{e tehni~ki otvoren za konkurencijata u{te od 2000 godina, realnata konkurencija stigna duri vo noemvri 2003 godina i so otpo~nuvaweto na aktivnostite na vtoriot GSM operator-Kosmofon, filijala na OTE od Grcija. Prodorot na mobilnata telefonija vo PJR Makedonija e so relativno mal obem; sepak, pristignuvaweto na nov konkurent na pazarot bi trebalo da predizvika pozitiven efekt vrz podigaweto na nivoto na uslugite.

Iako e postignat napredok vo reformiraweto na sektorot na telekomunikaciji vo PJR Makedonija, potrebni se natamo{ni aktivnosti za celosno usoglasuvawe so regulatornata ramka na EU. Dvata najkriti~ni elementi vo momentov se regulatorniot kapacitet i celosno rebala-nsirawe na tarifite. Vo odnos na regulatorniot kapacitet, Vladata treba da prezeme neodlo`ni ~ekori za da ovozmo`i soodvetno ovlasten, celosno nezavisen (no sepak renomiran) nadle`en regulatoren organ za telekomunikaciite. Na takviot nadle`en organ mora da mu se obezbedat soodvetni finansiski i kadrovi resursi, koi {to bi mu ovozmo`ile da go podgotvi pazarot za voveduvawe na celosna konkurentnost do krajot na 2004 godina. Samo so postoweto na takov efektiven nadle`en organ }e se ovozmo`i celishodna konkurentnost po istekot na ekskluzivitetot na MT.

ANEKS 3: IZBRANI EKONOMSKI POKAZATELI

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
								procenka
Izлез i rashodi								
								(Realna promena na procenti)
Bruto industrijski izlez	5.0	-2.8	1.4	1.7	9.4	-4.6	-0.8	4.5
Bruto zemjodjelski izlez	-2.9	0.0	3.3	0.9	1.0	-10.8	-2.0	2.2
Vrabortuvawe								
								(Promena na procenti)
Rabotna sila (godinen prosek)	na	1.4	2.9	-2.1	0.6	6.3	-4.4	4.4
Vrabortuvawe (godinen prosek)	na	-4.7	5.4	1.0	0.9	8.9	-6.3	-2.9
								(Vo procenti na rabotna sila)
Nevrabortenost (godinen prosek) 2/	31.9	36.0	34.5	32.4	32.2	30.5	31.9	36.7
Ceni i								
								(Promena na procenti)
Uvazna-ki ceni (godinen prosek)	2.3	2.6	-0.1	-0.7	5.8	5.5	1.8	1.2
Uvazna-ki ceni (kraj na godina)	-0.7	2.7	-2.4	2.4	6.1	3.7	1.1	2.6
Proizvodstveni ceni (godinen prosek)	-0.3	4.2	4.0	-0.1	8.9	-1.2	na	na
Proizvodstveni ceni (kraj na godina)	-0.6	8.6	-0.2	4.2	7.9	-2.5	1.1	na
Prose-na mese-na zarabotka vo stopanstvo (godinen prosek)	2.7	2.8	3.7	2.9	5.5	3.6	6.9	4.8
Vladin sektor								
								(Vo procenti na BDP)
Draven buxetski rashodi	-1.4	-0.4	-1.7	0.0	1.8	-7.2	-5.7	-1.2
Dravni buxetski rashodi	37.1	35.1	35.0	35.4	34.9	41.6	41.0	34.1
Monetaren sektor								
								(Promena na procenti)
Na pari (M3, kraj na godina)	-1.4	21.2	14.5	28.9	24.5	64.0	-9.3	13.9
Domafen kredit (kraj na godina)	-11.5	6.8	-31.7	12.8	-10.7	-11.5	28.8	2.7
								(Vo procenti na BDP)
Priliv na pari (M3, kraj na godina)	11.1	12.8	14.0	16.8	18.5	30.6	26.6	29.0
Kamatni stapki i devizen kurs								
								(Vo procenti godi{no, kraj na godina)
Bankarska kamatna stapka za vlogovi za pozajmici 6/	11.0	8.9	8.9	8.9	8.9	10.7	10.7	6.5
Bankarska kamatna stapka za vlogovi za pozajmici 6/	22.5	21.1	18.1	11.6	7.2	11.9	14.4	5.8
Devizen kurs (kraj na godina)	12.8	11.6	11.7	11.3	10.7	10.0	9.2	6.7
Devizen kurs (godinen prosek)	21.6	21.4	21.0	20.0	19.0	19.2	17.7	14.5
								Denari po US\$
Devizen kurs (kraj na godina)	41.4	55.4	51.8	60.3	66.3	69.2	58.6	49.9
Devizen kurs (godinen prosek)	40.0	50.0	54.5	56.9	65.9	na	na	na
Nadvore(en)								
								(Vo milioni US dolari)
Neto na stoki i usluzi	-289	-289	-269	-32.5	-75.4	-244.7	-320.8	-378.0
Neto na stoki i usluzi	-317	-386	-515	-496.0	-690.0	-533.0	-764.0	-852.0
Neto na stoki i usluzi	1147	1237	1292	1190.0	1321.0	1155.0	1113.0	1359.0
Neto na stoki i usluzi	1464	1623	1807	1686.0	2011.0	1688.0	1877.0	2211.0
Neto na stoki i usluzi	12	18	118	31.9	176.2	439.0	77.0	97.0
Neto na stoki i usluzi	240	256	304	468.6	714.0	775.0	735.0	903.0
Neto na stoki i usluzi	1123	1141	1437	1490.0	1488.0	1508.0	1635.0	1813.0
								(Vo meseci na izvoz na stoki i usluzi)
Bruto rezervi (kraj na godina), bez zlato	1.6	1.6	1.8	2.9	3.8	4.8	4.1	4.4
								(vo procenti od izvoz na stoka i usluzi)
Servisirawe na dolg	11.1	8.7	10.1	13.7	13.0	19.3	16.6	13.9
Memorandumski stapki								
								(Denominacii kako {to se prikazani)
Neto na stoki i usluzi	2.0	2.0	2.0	2.0	2.0	2.0	2.0	2.0
Neto na stoki i usluzi	176.444	186.019	194.981	209.010	236.389	233.841	243.970	254.798
Neto na stoki i usluzi	2,226	1,860	1,790	1,837	1,793.4	1,718.5	1,885.4	2,346.2
Neto na stoki i usluzi	19.5	19.9	19.0	18.4	18.1	17.5	na	na
Neto na stoki i usluzi	10.7	10.9	11.4	11.0	10.0	9.8	na	na
Neto na stoki i usluzi	-6.5	-7.8	-7.5	-0.9	-2.1	-7.1	-8.5	-8.1
Neto na stoki i usluzi	883.5	884.8	1133.1	1021.4	774.0	733.0	900.0	910.0
Neto na stoki i usluzi	25.4	30.7	40.1	40.6	41.5	43.9	43.4	38.6
Neto na stoki i usluzi	86.3	83.6	99.7	101.9	91.0	107.9	119.5	112.0

1. Podatocite za vrabortuvawe i rabotna sila se do 1995 i se baziraat vrz podatocite od popisot; istite ne mo'e da se sporeduvaat so godinite potoa, kade podatocite se baziraat na ILO definicijata za nevrabortenost.
2. Vrz osnova na istra'uvaweto na rabotna sila.
3. Vladin sektor-gi opfaja fondovite na dr'avata, op{tinite i ekstrabuxetskite fondovi.
4. Podatocite za 2000 godina se od aukcijata vo oktombri, poslednata vo godinata
5. Stapka na izbrojani doma instva
6. Izmereni sredni stapki za kratkoro-no pozajmuvawe za site sektori.

7. Zabele`livoto zgolemuvawe na proektiraniot FDI za 2001, voglavno e poradi proda`bata na mnozinskiot vlog vo kompanijata za fiksna telefonija.

ANEKS 4: PROGRAMI NA EBOR ZA TEHNI^KKA SORABOTKA

PJR Makedonija - 1993/2004

Pregled na Fondot za TS i oficijalnoto kofinansirawe na EBOR

- Vkupno prezemeni obvrski za obezbeduvawe na nepovratni sredstva za tehni~ka pomo{ (TP) i potpi{ani proekti za oficijalno kofinansirawe;
- Idno scenario;
- Detalen spisok na proekti finansirano so nepovratni sredstva za TP ;
- Detalen spisok na (potpi{ani) proekti za oficijalno kofinansirawe.

Vkupno prezemeni obvrski za obezbeduvawe na nepovratni sredstva za TP i potpi{ani proekti za oficijalno kofinansirawe;

- Po~nuvaj}i od 2000 godina, Bankata aktivno sorabotuva so multilateralni i bilateralni donatori, kako vo ramkite na proektite za TP, (za koi vkupnata vrednost na prezemeni obvrski za periodot 1993 - 2004 dostigna € 11,2 milioni), taka i preku Oficijalnite inicijativi za kofinansirawe (vkupniot iznos na potpi{ani proekti na krajot na 2003 e € 121,2 milioni).
- Nepovratni sredstva za TP: ~etiri donatori (Japonija, Specijalen regionalen fond za Balkanot (SRFB), SAD i Velika Britanija) u~estvuvaat so pove}e od 70% od vkupnite prezemeni obvrski. Ima i ~etiri sektori koi imaat pogolema korist od ovie sredstva na EBOR: energija (€ 4,3 milioni), finansii i delovno rabotewe (€ 3,3 milioni), transport (€ 1,2 milioni) i telekom (€ 1,0 milion) u~estvuvaat so pove}e od 80% vo prezemeni obvrski. Drugi sektori

{to ja koristat poddr{kata za TP se proizvodstvo - trgovija - socijalni uslugi i grade`ni{tvo.

- Oficijalno kofinansirawe: najgolemi kofinansieri se dvete MFI so vkupno € 80,3 milioni, ili 66% od vkupnata suma na kofinansirawe vo zemjata. EIB e najgolemiot kofinansier so € 60,0 milioni, a po nea sleduva IFC so € 20,3 milioni. Drugi kofinansieri se Portugalija (10%), [vajcarija (9%), Germanija (6%), Grcija (4%), [vedska isto taka u`estvuva so € 300.000.
- Aktivni kofinansieri vo MSP se: EIB (€ 60,0 m), KfW (€ 7,0 m), SECO (10,5 m), IFC (€ 20,3 m), itn.
- Klu~ni sektori:
  - o komunalni uslugi (infrastruktura za `ivotna sredina i efikasno iskoristuvawe na energijata),
  - o transport (`eleznica, pati{ta, aerodromi),
  - o finansiski institucii,
  - o razvoj na MSP,
  - o hemikalii.

Nepovratni sredstva za TP i donatori
Vkupno prezemeni obvrski (1993-2003): € 11.2
milioni

DONATOR	Prezemeni obvrski vo EUR
Japonija	3.384.381
Specijalen regionalen fond za Balkanot (SRFB)	2.657.932
SAD	1.669.663
Velika Britanija	565.374
Italija (vklu~uvaj}i ja i CEI)	463.147
Holandija	418.163
[vedska	369.480
Germanija	311.257
Tajvan	299.663
Francija	208.900
Kanada	195.339
Danska	150.000
Irska	113.606
[vajcarija	68.383
Norve{ka	16.763

**Oficijalno potpi{ani proekti za kofinansirawe
i donatorski proekti: € 121.1 milioni
Godini na potpi{uvawe: 1999-2003**

DONATOR	Prezemeni obvrski vo EUR
Evropska investiciona banka	60.000.000
IFC	20.297.908
Portugalija	12.500.000
[vajcarija	10.500.216
Germanija	7.087.160
Holandija	5.500.000
Grcija	5.000.000
[vedska	300.000
VKUPNO	121.185.284

Idno scenario

- Vo aktivnostite na EAR, PJR Makedonija }e ostane pome|u prioritetnite zemji za pogolem broj bilateralni donatori, kako i za EU.
- Od strana na donatorite, za periodot 2004-2005 bi mo`ele da bidat dodeleni € 11-12 milioni od razli~ni donatori, i toa soglasno tabelata:

DONATOR	potencijalno dostapni sredstva vo EUR
EAR	1,0-1,5 milioni
Kanada	4,0 milioni
Italija	5,0 milioni
Velika Britanija	0,5 milioni
Irska	0,3 milioni
Grcija	0,2 milioni
[vedska	Treba da se definira
Germanija	Treba da se definira
Holandija	Treba da se definira
Japonija	Treba da se definira
Danska	Treba da se definira
Norve{ka	Treba da se definira
Francija	Treba da se definira
Belgija	Treba da se definira
Portugalija	Treba da se definira
[panija	Treba da se definira

Ova e podetalniot opis:

EAR

Spored Investicionata programa za 2004, iznosot od € 1,0-1,5 milioni e planiran za implementirawe na zaedni~kata inicijativa na EAR i EBOR, za razvoj na MSP.

Kanada

- o PJR Makedonija e prioritetna zemja vo kanadskiot fond CIDA SEE (od krajot na mart na raspolagawe se vkupno € 4,1 milioni).
- o Vo ramkite na ovoj fond, mo`no e i kofinansirawe po pat na grantovi. Fondot mo`e da se upotrebi vo pove}eto sektori kade EBOR ima aktivnosti: komunalna ekolo{ka infrastruktura, transport, energija i energetika, finansiskite institucii, MSP. Site ovie oblasti se navedeni vo dogovorot.

Italija

- o PJR Makedonija e prioritetna zemja za Italija. *Italijanskiot fond za TS* ima buxet so seu{te neprevzemeni obvrski od € 5,8 milioni.
- o Klu~ni sektori od interes se razvojot na MSP i komunalnata ekolo{ka infrastruktura i postoi potreba od identifikuvawe proekti koi bi mo`ele da imaat korist od ovaa poddr{ka.
- o Na sostanokot na visoko nivo, na tema „Balkanot: od rekonstrukcija do ekonomska integracija“, odr`an vo Venecija, na 30.10.2003 („Venecijanska inicijativa“), Italija prezede obvraska da ispora~a grant vo iznos od € 14 milioni, kako poddr{ka za razvojot na privatniot sektor i za izgradba na moderna infrastruktura za energijata i transportot vo regionot na zapaden Balkan (vklu~uvaj}i ja i PJR Makedonija). Takvite grant sredstva }e se iskoristat za finansirawe na tehni~kata pomo{ i drugi aktivnosti ~ija cel e promovirawe na investicioni proekti, kofinansirani od MFI. Vo toj kontekst, Bankata }e upravuva so suma od € 4 milioni, nameneti za aktivnosti povrzani so privatniot sektor i MSP, na „Italijanskiot fond za sorabotka namenet za razvoj na privatniot sektor vo zapaden Balkan“
- o Vo ramkite na *Centralno-evropskata inicijativa*, momentalno se raspredeluvaa italijski sredstva vo iznos od € 400.000, nameneti za sproveduvawe na Proektot za za{teda na energijata, koj pome|u drugite ja pokriva i PJR

Makedonija. CEI sega planira vzobnovuvawe, a zemjata }e ostane zemja so klu~en prioritet.

[vajcarija, Avstrija i Grcija

- o PJR Makedonija se nao|a pome|u zemjite so visok prioritet vo ramkite na eventualnite aktivnosti za kofinansirawe kaj [vajcarskiot CTF Fond koj od neodamna gi ozobnoven ativnostite vo zemjata.
- o Avstrija i Grcija ja smetaat PJR Makedonija za nivna prioritetna zemja. Avstrija neodamna potpi{a dogovor za vospostavuvawe ramkoven dogovor za poddr{ka na aktivnostite okolu komunalnata i ekolo{ka infra-struktura vo zemjite od regionot na JIE, vkluvaj}i ja i Makedonija. Gr~kite fondovi vo iznos od € 950.000 seu{te se bez prezemena obvraska i istite se dostapni za proekti za TS. Vo tek se pregovorite za deblokirawe na grant od € 5.0 milioni za kofinansirawe so prezemena obvraska za MEAP proektot.

Velika Britanija

- o Okolu £ 800,000 (nevrzani) ostanuvaat vo fondot na Dfid za jugo-isto~na Evropa (celiot Balkan). Dfid e mnogu fleksibilen vo odnos na toa {to }e finansira - TFP, DIF, LTT, centralno greewe, reforma na tarifi. Sepak, se poddr`uvaat proekti so silna orientiranost kon namalu-vawe na siroma{tijata.

Irska

- o Dostapni se € 300,000 za site zemji na sorabotka (povrzani so irski konsultanti).

[vedska

- o Bankata neodamna ima{e celodnevna konsultacija so {ve-dskata vlada (Sida i Ministerstvo za nadvore{ni raboti) so cel da ja zajakne sorabotkata vo balkanskiot region.
- o Mo`no e vospostavuvawe na novi aran`mani za finansirawe vo oblata na krediti za mikro i sredni, i mali i sredni pretprijatija, zakonska tranzicija i komunalna i ekolo{ka infrastruktura. Kaj golemite infrastruktturni proekti, Sida }e ostane aktivna na paralelna osnova.

Japonija

- o Vo minatoto Japonija be{e isklu~itelno aktiven donator vo zemjata. Nivniot interes sega e prefren kon centralna Azija, no na odredeni proekti tie seu{te bi mo`ele da dodelat finansii za Balkanot.

Drugi

- o *Danska, Norve{ka, Francija, Belgija, [panija, Portuga-lija, Holandija i Germanija* imaat osnovano fondovi za TS vo koi PJR Makedonija ima pravo na koristewe, pa zatoa i se potencijalni donatori za potrebite od TS vo zemjata.

Detalen spisok na proekti za TP

Naziv na prezemena obvraska	Iznos na realiziran i obvrski vo Evra	Raspredelen iznos vo Evra	Datum na odobruvawe na fondot	Faza na prezemenata obvraska	Sektor
Programata za vodosnabduvawe vo PJR Makedonija : Pred-fizibiliti studija	179.936	179.936	08/03/00	Zatvoren	Energija
Izvozna i kreditna banka: ekspert za maloprodaba	138.392	138.392	14/07/00	Zatvoren	Finansii, Delovno rabotewe
Skopska obikolnica, a`urirana fizibiliti studija	304.023	304.023	19/12/00	Zatvoren	Grade`ni{tvo
Programata za vodosnabduvawe vo PJR Makedonija	1.750.000	1.217.601	28/12/00	Vo raspredelba	Energija
Programa za delovni sovetodavni uslugi (BAS), Programa za Balkanot - Direktor na programata na BAS, Kris Rud	38.015	38.015	13/12/01	Zatvoren	Proizvodstvo
Izvozna i kreditna banka: Direktor za deloven razvoj	208.366	208.366	24/10/02	Zatvoren	Finansii, Delovno rabotewe
Izgradba na pre-istitelna stanica za otpadni vodi - [tip/Veles	19.600	17.780	04/12/03	Prezemenata obvraska	Energija
Izgradba na pre-istitelna stanica za otpadni vodi - [tip/Veles	19.600	17.890	12/12/03	Prezemenata obvraska	Energija
Predmer i kone~en projekt za skopskiot Aerodrom	195.399	195.399	22/03/95	Zatvoren	Transport
PJR Makedonija, Kursevi za osve`uvawe na znaeweto - kontrola na letawe	235.408	235.408	05/02/03	Zatvoren	Transport
PJR Makedonija, Kursevi za osve`uvawe na znaeweto - kontrola na letawe	58.433	58.433	05/02/03	Zatvoren	Transport
Projekt za distribucija na i pro{iruvawe na gas	150.000	150.000	24/11/95	Zatvoren	Energija
Projekt za distribucija na gas	41.314	41.314	17/09/93	Zatvoren	Transport
Projekt za regionalni pati{ta vo PJR Makedonija - Panevropski koridor 10 - a`urirana fizibiliti studija	47.586	47.586	12/12/00	Zatvoren	Grade`ni{tvo

Smokvica do Gevgelija - Konsultant za sledewe na pozajmuva~ot	120.000	22.051	12/10/01	Vo raspredelb a	Grade`ni{tvo
Kreditna linija za MSP	5.113	5.113	24/09/97	Zatvoren	Finansii, Delovno rabotewe
Izvozna i kreditna banka: Ekspert za strategija	85.300	85.300	24/05/00	Zatvoren	Finansii, Delovno rabotewe
Komercijalna Banka	236.429	236.429	24/04/96	Zatvoren	Finansii, Delovno rabotewe
Kontrola na avio soobra}aj: usoglasenost so Y2K (faza 1)	45.500	45.500	13/09/99	Zatvoren	Transport, Skladirawe
Kontrola na avio soobra}aj: usoglasenost so Y2K (faza 2)	117.841	117.841	13/09/99	Zatvoren	Transport, Skladirawe
Pilux & Danpex inicijalna procenka	11.847	11.847	23/11/01	Zatvoren	Finansii, Delovno rabotewe
Sovetodavna programa za privatizacija - prira~nik za procenka, obuka na procenitelite, menaxmentot i postapkite	198.756	198.756	03/09/93	Zatvoren	Uslugi za zaednicata/Socijal ni uslugi
Sovetodaven proekt za turizam - promocija i marketing	56.551	56.551	30/11/93	Zatvoren	Komercija, turizam
PTT na PJR Makedonija - izgotvuvawe na tenderska dokumentacija	162.856	162.856	11/07/94	Zatvoren	Telekomunikacii
Institucionalen razvoj na telekomunikaciite i po{tata - upravuvawe so programata za izmeni	14.486	14.486	21/12/95	Zatvoren	Telekomunikacii
Oddel za nadzor na osiguruvaweto vo PJR Makedonija	99.120	39.562	20/02/03	Prezemen a obvraska	Finansii, Delovno rabotewe
Proekt za elektro-energetski podsektor - edinica za upravuvawe so proektot na ESM	136.388	136.388	05/06/95	Zatvoren	Energija
PTT na PJR Makedonija - me unarodna soobra}ajna studija	32.918	32.918	26/05/94	Zatvoren	Telekomunikacii
Sovetodavna programa za privatizacija - politika na konkurentnost, zakon i restrukturirawe	41.370	41.370	17/11/93	Zatvoren	Uslugi za zaednicata/Socijal ni uslugi
Sovetnik za dokumentaren akreditivi vo Komercijaina banka	44.233	44.233	16/05/94	Zatvoren	Finansii, Delovno rabotewe
Stopanska Banka - finansiska i operativna revizija (Faza 1)	349.954	349.954	01/06/94	Zatvoren	Finansii, Delovno rabotewe
Zaem za elektro-energetskiot sektor (ESM) - trgovsko smetkovodstvo i finansisko izvestuvawe	314.542	314.542	01/06/94	Zatvoren	Energija
Telekomunikacii na PJR Makedonija - korporativna strategija i organizaciski razvoj	121.956	121.956	01/11/94	Zatvoren	Telekomunikacii
Programa za institucionalni reformi i regulatoren razvoj na telekomunikaciite na PJR Makedonija	248.596	248.596	01/11/94	Zatvoren	Telekomunikacii
Telekomunikacii na PJR Makedonija - upravuvawe so promeni	164.645	164.645	01/07/95	Zatvoren	Telekomunikacii
Telekomunikacii na PJR Makedonija - Finansii, smetkovodstvo i izgotvuvawe smetki	294.858	294.858	01/10/95	Zatvoren	Telekomunikacii
Kreditna linija za mali i sredni pretprijatija - paket za pomo{	323.722	323.722	08/02/96	Zatvoren	Finansii, Delovno rabotewe

Proekt za distribucija na gas i negovo pro{iruvawe	128.795	128.795	08/02/96	Zatvoren	Energija
Op{tinska i akciona programa za `ivotnata sredina - Programa za vodosnabduvawe	1.480.500	970.958	29/11/00	Vo raspredelb a	Energija
Institucionalen razvoj na telekomunikaciite i po{tata - upravuvawe so programa za promeni	16.763	16.763	01/12/95	Zatvoren	Telekomunikacii
Programa za celosen menaxment (TAM) - Fustelarko Borec	48.400	36.754	14/11/00	Prezemen a obvraska	Proizvodstvo
Agent za nabavka - Sproveduvawe na sistemot za nacionalna plate`na karti~ka	20.680	20.680	13/11/01	Zatvoren	Finansii, Delovno rabotewe
Proekt za nadgradba na civilnoto vozduhoplovstvo - pomo{ vo implementirawe na proektot	300.000	156.443	19/08/02	Vo raspredelb a	Transport, Skladirawe
Replek	18.384	18.384	12/06/02	Zatvoren	Finansii, Delovno rabotewe
Konsultantski uslugi za proektot za dalnovot vo PJR Makedonija	49.999	42.566	12/12/02	Vo raspredelb a	Energija
Podgotvitelna programa za privatizacija	79.357	79.357	01/12/91	Zatvoren	Uslugi za zaednicata/Socijal ni uslugi
Kontrola na kontrolata na letawe: usoglasuvawe so Y2K (2)- Kompjuter	100.306	100.306	19/11/99	Zatvoren	Transport, Skladirawe
Kontrola na avio soobra}aj - usoglasenost so Y2K (2) radarski displej	120.000	120.000	19/11/99	Zatvoren	Transport, Skladirawe
Pomo{ vo programata za privatizacija - privatizacija na mediumite	119.280	119.280	01/02/94	Zatvoren	Uslugi za zaednicata/Socijal ni uslugi
Komercijalna banka procenka na ekolo{kiot aspect	41.618	41.618	24/03/95	Zatvoren	Finansii, Delovno rabotewe
Programa za obuka - so-uvuvawe na energijata	25.671	25.671	01/07/95	Zatvoren	Energija
Telekomunikacii na PJR Makedonija - finansisko smetkovodstvo i izgotvuvawe smetki	47.835	47.835	11/07/95	Zatvoren	Uslugi za zaednicata/Socijal ni uslugi
Komercijalna banka - obvrski i deloven plan	93.108	93.108	10/08/95	Zatvoren	Finansii, Delovno rabotewe
Pomo{ vo pregleduvaweto na Zakonot za energija na PJR Makedonija	69.511	69.511	06/11/96	Zatvoren	Energija
Proekt za regionalni pati{ta - institucionalna studija	47.924	47.924	06/03/01	Zatvoren	Transport, Skladirawe
Kimiko Gardine pazarna studija	11.146	11.146	31/07/03	Zatvoren	Finansii, Delovno rabotewe
Programa za delovni sovetodavni uslugi (BAS), Programa za PJR Makedonija-Ramka	99.981	17.294	28/10/03	Vo raspredelb a	Proizvodstvo
Kimiko Gardine - pravna studija	5.800	5.040	31/10/03	Prezemen a obvraska	Finansii, Delovno rabotewe
Kimiko Gardine - pre-registracija	3.500	0	12/03/04	Prezemen a obvraska	Finansii, Delovno rabotewe
Banka za mikrofinansirawe vo PJR Makedonija (MMB) - Osnovawe	1.125.808	633.773	31/10/02	Vo raspredelb a	Finansii, Delovno rabotewe
Banka za mikrofinansirawe vo PJR Makedonija (MMB) - Osnovawe	543.855	543.855	31/10/02	Zatvoren	Finansii, Delovno rabotewe
VKUPNO	6860.629	8050.895			

Detalen spisok na proekti za oficijalno kofinansirawe

Op Naziv	Organizacija	Vid na finansier	Zemja	Vid na proizvod	Iznos EUR	Godina na potpi(uvawe
SEAF PJR Makedonija	DEG	Bilateralni finansiski institucii	GERMANIJA	Akcionerski vlog	2.087.160	1999
SEAF PJR Makedonija	Mejunarodna finansiska korporacija	MFI	SOEDINETITE DR@AVI	MFI akcionerski vlog	2.087.160	1999
Alkaloid-AD	Mejunarodna finansiska korporacija	MFI	SOEDINETITE DR@AVI	MFI Zaem	8.700.000	1999
Proekt za vodosnabduvawe - PJR Makedonija (MEAP)	BMZ	Vlada donator	GERMANIJA	Grant	5.000.000	2000
Proekt za vodosnabduvawe - PJR Makedonija (MEAP)	Ministerstvo za ekonomija i finansii	Vlada donator	GRCIJA	Grant	5.000.000	2000
Proekt za vodosnabduvawe - PJR Makedonija (MEAP)	Ministerstvo za dr`avni raboti i finansii	Vlada donator	PORTUGALIJA	Paralelen zaem	12.500.000	2000
Proekt za vodosnabduvawe - PJR Makedonija (MEAP)	Dr`aven sekretarijat za ekonomija	Vlada donator	[VAJCARIJA	Grant	10.500.216	2000
Stopanska Banka a.d., Skopje (prenos na porta` akcionerski vlog)	Mejunarodna finansiska korporacija	MFI	SOEDINETITE DR@AVI	MFI akcionerski vlog	7.680.748	1999
SAD/EBOR MSP - ProKredit Banka (PJR Makedonija)	FMO (Holandska razvojna finansiska kompanija)	Bilateralni finansiski institucii	HOLANDIJA	Paralelen zaem	5.500.000	2003
Proekt za regionalni patit(ta vo PJR Makedonija	Evropska banka za investicii	MFI	LUKSEMBURG	MFI zaem	60.000.000	2002
PJR Makedonija: Proekt za nadgradba na civilnoto vozduhoplovstvo	Sida	Vlada donator	[VEDSKA	Grant	300.000	2003
Porast na kapital na Stopanska banka i (prenos na porta` akcionerski vlog)	Mejunarodna finansiska korporacija	MFI	SOEDINETITE DR@AVI	MFI akcionerski vlog	1.830.000	2002
				Vkupno spored izve{taj:	121.185.284	

1. Multilateralna pomo[

EU-CARDS

So pove}egodi{nata CARDS programa na Evropskata komisija, usvoena vo dekemvri 2001, nameneti se EUR 110 milioni za finansiska pomo{ na PJR Makedonija. Dopolnitelna programa od EUR 20 milioni treba da se realizira vo nacionalni ramki od programata CARDS za zapaden Balkan. Po~nuvaj}i od januari 2002, na Evropskata agencija za rekonstrukcija i be{e dodelena zada~ata da ja sprovede programata, kako i zaostanatite proekti spored PHARE ramkata. Poslednite godini, programata na EU se fokusira na:

1. Pomo{ vo sproveduvaweto na ohridskiot Ramkoven dogovor (etni~ka zastapenost vo dr`avnite slu`bi) i poddr{ka za NVO-ite (1999-2003: EUR 10,5 milioni).
2. Ekonomski i op{testven razvoj (1997-2003: EUR 113,2 milioni): projektite vku~uvaat osnovawe Centar za evropska info kore-spondencija, vo ramkite na Stopanskata komora; napredok vo pribli-`uvaweto na trgovskoto zakonodavstvoto so 'acquis communautaire', osobeno Zakonot za trgovski dru{tva i Zakonot za za{tita na potro{uva~ite, kako i Zakonite za konkurencija i za za{tita na li~ni podatoci, pomo{ vo sproveduvaweto na noviot Zakon za dr`a-vna pomo{, reforma na Zakonot za javni pretprijatija, pomo{ vo revidiraweto na agrarnite politiki, kako odgovor na Dogovorot za stabilizacija i asocijacija, izgotvuvawe na prviot izve{taj od prehrambeniot sektor do Vladata, izgotvuvawe na Nacionalen akcio-nen plan za vrabotuvawe i reforma na dr`avniot Zavod za vrabo-tuvawe, mali lokalni infrastrukturni proekti, izgotvuvawe stra-tegija za nacionalna industrija na ~elik i zajaknuvawe na osiguitelniot nadzor.

Projektite na EU za izgradba na pati{ta dol` koridorite VIII i X bea koordinirani i kofinansirani od EIB, EBOR i Svetska banka. Vo tek e tesna koordinacija pome|u EBOR i USAID vo energetskiot sektor, kade {to EU obezbeduva tehni~ka pomo{ na novoosnovanata Energetska regulatorna komisija.

3. Pravosudstvo i vnatre{ni raboti (1997-2003: EUR 35,5 milioni): proektite vkluuvaat izgotvuvawe na nacionalna strategija i akcionen plan za upravuvawe so granicata, kako i nacionalna strate-gija za reformirawe na policijata, procenka na potrebite vo sudstvoto i aktivnosti vo osnovawe na dr`avniot institut za obuka vo sudstvoto.
4. @ivotna sredina i prirodni resursi (1997-2002: EUR 10,43 milioni): izgotvuvawe na vtor nacionalen akcionen plan za `ivotnata sredina i nacionalen plan za upravuvawe so cvrst otpad, kako i soodvetni fizibiliti studii.

Vo regionalni ramki, EBOR ima razvieno izvonedna sorabotka so EU vo odnos na regionalniot proekt za izgotvuvawe transportni proekti, a vo slu~ajot na PJR Makedonija, izgotvuvawe na fizibiliti studija za finansirawe na modernizacijata na skopskiot aerodrom.

Buxetot na CARDS za 2004 iznesuva EUR 38 milioni, vkluuvaj}i i proekt koj go ozna~uva zapo~nuvaweto na pobliska sorabotka pome|u EU i EBOR vo sektorot na MSP. Vo 2004 vo PJR Makedonija treba da zapo~ne prokets za poddr{ka na MSP od strana na EU i EBOR. Pro{iruvaweto na aktivnostite vo MSP vo zapaden Balkan, poddr{kata za TAM/BAS programata, kako i komunalnite proekti kade se dodeluva pomo{ vo finansiskoto upravuvawe vo op{tinite, so {to se pomaga i vo sproveduvaweto na decentralizacijata vo PJR Makedonija, se razgleduvaat zaedni~ki od strana na EU i EBOR za CARDS periodot 2005-2006.

EVROPSKA NVESTICIONA BANKA

EIB zapo~na so svoite aktivnosti vo PJR Makedonija vo docnite 1990-ti, preku obezbeduvawe finansii vo iznos od EUR 130 milioni, kako poddr{ka za dva proekti za patna infrastruktura-proektot Pati{ta I (potpi{an vo juli 1998, vo iznos od EUR 70 milioni), {to se sostoe{e od izgradba na dve delnici na avtopatnata vrska pome|u Skopje -Tetovo i Stobi - Demir Kapija, koj sega re~isi e celosno zavr{eni, i proektot Pati{ta II (potpi{an vo juli 1999, vo iznos od EUR 60 milioni). Vtoriot e kofinansiran so EBOR i so nego glavno se predviduva izgradba na skopskata obikolnica. Za del od proektot grade`nite raboti se ve}e

vo poodminata faza, dodeka za drugiot del, dodeluvaweto na grade`en dogovor se o`ekuva da se slu`i esenta 2004.

EIB tesno sorabotuva so EBOR i vo energetskiot sektor na PJR Makedonija. Vo dekemvri 2003, EIB potpi`a zaem vo iznos od EUR 13 milioni za proektot na ESM za elektri`ni trafostanici. So ovoj proe-kt se poddr`uva investicioniot plan na nacionalnata elektrokompanija za rekonstrukcija na elektri`nite trafostanici i so niv povrzanite dalnovodni linii, dodeka pak EBOR ja finansira izgradbata na noviot dalnovod pome|u PJR Makedonija i Bugarija.

Dolgoro`nato finansirawe na proektite za MSP i malite investicii na op{tinsko nivo vo PJR Makedonija se obezbedeni od strana na EIB, preku Apex Global Loan fondot, vo iznos od EUR 20 milioni (potpi`ano vo juni 2001). So cel da se zabrza iskoristuvaweto na raspolo`livite sredstva od ovoj fond (dosega se raspredeleni samo EUR 3 milioni), od neodamna se ovlasteni u`te dva finansiski posrednici koi }e mo`at da gi koristat ovie sredstva na EIB. Se o`ekuva planiranite aktivnosti vo ramki na EU/EBOR SME proektot, preku tehni`ka pomo{ na bankite u`esni`ki, da stimuliraat pogolemo prefrluvawe na sredstva na ovoj proekt na EIB.

Sakaj`i da obezbedi raznovidni aktivnosti vo zemjata, zaedno so tradicionalnite vo sektorite transport i energija, EIB ima namera da ja istra`i mo`nosta za dopolnitelni na`ini za kofinansirawe so EBOR i drugi MFI-i aktivni vo regionot, vo oblata na `ivotnata sredina (voda, otpadni vodi i cvrst otpad), zdravstvoto i obrazovanieto.

ME\UNARODEN MONETAREN FOND

PJR Makedonija se priklu`i kon MMF vo dekemvri 1992. Po usvoju-vaweto na poslednata strategija na EBOR za zemjata vo juli 2002, so nova-ta Vlada be`e dogovoren nov MMF stend baj aran`man vo april 2003, vo iznos od SDR 20 milioni. Aran`manot iste`e na 15 juni 2004, a razgleduvaweto na kone`nata verzija od strana na Bordot na MMF e zaka`ano za juli, pod uslov Vladata da postigne napredok vo nama-luvaweto na izdatocite za plati vo javniot sektor. Se o`ekuva vlastite i Fondot da zapo`nat so pregovori za nov aran`man vo esenta 2004. Od letoto 2002, MMF obezbeduva {iroka tehni`ka pomo{ za Vladata i Narodnata banka na PJR Makedonija, vkladuvaj`i seopfatna

procenka na finansiski ot sektor, pomo{ vo fiskalnata decentralizacija, kako i upravuvawe so javnite rashodi.

Zaedno so MMF, Bankata tesno go koordinira{e planiraniot priod kon finansiraweto na op{tinite i redovno razmenuva{e gledita okolu reformite vo energetski ot sektor, kako i okolu pomo{ta {to Vladata ja dava na privatnite pretprijatija.

GRUPACIJATA NA SVETSKATA BANKA

PJR Makedonija e ~lenka na Grupacijata na Svetskata banka od 1993. **IBRD** i **IDA** imaat odobreno finansirawe na 25 proekti so vkupen iznos od preku US\$ 600 milioni. Novata strategija za pomo{ na zemjata, usvoena vo septemvri 2003, predviduva US\$ 90 - 165 milioni kako nov zaem na **IBRD**. Proletta 2004 be{e potvrdeno deka }e se realizira najvisokata suma od planot za odobruvawe krediti za Makedonija. Neodamne{nite proekti, odobreni vo ramkite na ovaa strategija, gi vku~uvaat oblastite na upravuvawe vo zdravstveni ot sektor, prilagoduva{e na upravuvaweto vo javni ot sektor, socijalna za{tita i modernizacija na obrazovanieto.

EBOR gi koordinira svoite aktivnosti so **IBRD**, kako na nivo na specijalni donatorski rabotni grupi i me|unarodni forumi (Rakovodna grupa za infrastruktura, Rakovodna grupa od visoko nivo, **SEEREM** procesot), taka i lokalno. Osobeno vnimanie se posvetuva na koordiniranosta i sorabotkata vo odnos na razvojt regionalnata transportna mre`a, sozdavaweto regionalen pazar na elektri~na energija vo jugo-isto~na Evropa, kako i na reformite vo energetski ot sektor i podobruvaweto na mo`nostite za postoewe delovno opkru`uvawe vo PJR Makedonija.

Dosega **IFC** direktno ima investirano nad US\$ 90 milioni i US\$ 25 milioni zaedni~ko investirawe vo PJR Makedonija. Nejzinite proekti pokrivaat razli~ni sektori (finansii, op{ta industrija, teleko-mukikacii). Bankata i **IFC** go kofinansiraa proektot za privatizacija na Stopanska banka so Nacionalnata banka na Grcija, kako strate{ki investor, kako i modernizacijata na Alkaloid, lokalna farmacevtska firma. Obete MFI-i u~estuvaa so akcionerski vlog vo SEAF-lokalen akcionerski fond i vo ProKredit banka, banka za mikrofinansirawe. **IFC** momentalno se anga`ira vo obezbeduvawe pomo{ za MSP-a i mikrobiznisot,

post-privatizacijske izvozno orientirani firmi, kako i na infrastruktura.

2. Bilateralna pomoć³

GERMANIJA

Vo oblasti na *finansiskata sorabotka*, pomoćta od Germanija e nasložena kon:

- životnata sredina (vključvaji snabduvawe i odstranuvawe na voda / odstranuvawe na otpad) - EUR 45 milioni;
- općtestvena infrastruktura (vključvaji gi općtinite, profesionalna obuka, zajaknuvawe na građanskoto općtestvo) - EUR 21 milion;
- razvoj na pazarnata ekonomija (vključvaji go bankarskiot sektor, MSP, modernizacija na zemjodelieto, priblišuvawe kon EU) - EUR 29 milioni.

Vo narednite godini, finansiskata sorabotka je bide vo oblasti na općtinskata infrastruktura (na pr. upravuvawe so cvrstiot otpad vo jugo-zapadniot del na PJR Makedonija, vodosnabduvawe i kanalizacija vo općtina Tetovo) i na finansiskiот sektor (kreditni linii za MSP, vključvaji gi i onie preku banki klienti na EBOR).

Vo početokot od sorabotkata, germanskata *tehnička sorabotka* vo PJR Makedonija gi poddršvawe aktivnostite so koi se pokriva najneo-phodnite potrebi vo zemjata, kako što se osnovni zdravstveni uslugi, renovirawe na sistemite za navodnuvawe i vodosnabduvawe i planirawe na soobrađajna infrastruktura. Tehničkata sorabotka beše proširena i na drugi sektori, vključvaji pomoć i puštawe vo rabota na privatni pretprijatija, podobruvawe na sistemot za kontrola na hranata, nova ekonomska legislativa i općta tehnička poddrška za sektorot na vodi. Sorabotkata beše proširena i vo zemjodelieto, zaštita na potrošvawe i profesionalna obuka, kako i poddrška vo priblišuvaweto kon EU.

---

³ Poslednive 10 godini nad 20 zemji imaat dodeleno razlišna ekonomska pomoć za PJR Makedonija. Kako ilustracija na ova darešliva poddrška, nekoi od najgolemite donatori koi obezbeduvaat godišna pomoć vo iznosi od nad EUR 10 milioni, se pretstaveni vo ovoj strateški dokument (po azbušen red na zemjite).

Sredstvata za tehni~ka pomo{ za koi e prezemena obvrška vo periodot 1992 - 2003 iznesuvaat preku EUR 52 milioni i gi pokrivaat slednite sektori: pazarna ekonomija, vrabotuvawe, vodi, `ivotna sredina, infra-struktura, gra|ansko op{terstvo, socijalni usluzi, zdravstvo, zakono-davstvo i pribli`uvawe kon EU.

Dogovoreno e idnata tehni~kata sorabotka da bide vo pogolema poddr{ka vo procesot na asocirawe vo EU, natamo{na pomo{ vo razvojt na pazarnata ekonomija i sproveduvawe na procesot na decentralizacija, kako i zajaknuvawe na gra|anskoto op{testvo i demokratijata.

JAPONIJA

Japonija zapo~na so bilateralnata pomo{ vo 1994 i ostanuva zna~aen donator vo PJR Makedonija. Ovaa godina pomo{ta zapo~na i so tehni~ka sorabotka, dodeka grantovite i {emata na bazi~na pomo{ vo grantovi (na op{tinsko nivo) bea zapo~nati vo 1995 i 1996 godina.

Na krajot od 2001 vkupno bea prefrleni USD 86,8 milioni, od koi USD 72,8 milioni grantovi (84%) i od USD 14,1 milioni tehni~ka sorabotka (16%). Podra~jata na proektite pokrieni so grantovi opfa}aa: poddr{ka za platniot bilans, medicinska oprema i objekti, primarna zdravstvena za{tita, itno pomo{ pri katastrofi (za vreme na bezbednosnata kriza vo 2001) i zgolemuvawe na proizvodstvoto na hrana. Pokraj toa, vo 1997 be{e dogovoreno reprogramirawe na dolgot vo iznos od 535 milioni japonski jeni. Spored podatocite na OECD (DAC), Japonija bila prvorangirana kako donator za PJR Makedonija vo 1998, a vtora vo 1999.

Od neodamna, za vreme na posetata na pokojniot pretsedatel Boris Trajkovski na Japonija vo oktombri 2003, be{e potpi{an prviot proekt za zaem vo jeni (koncesiski zaem) vo iznos od 9,7 milijardi jeni, za podobruvawe na iskoristuvaweto na vodata vo slivot na Zletovica. Pokraj toa, vo juni 2004 be{e potpi{an proekt za pomo{ vo grantovi, vreden 697 milioni japonski jeni, za podobruvawe na vodosnabduvaweto vo sedum oblasti, vedna{ do glavniot grad Skopje. Pred potpi{uvaweto, be{e pru`ena i pomo{ za izgotvuvawe na detalnite tehni~ki dokumenti za ovoj proekt.

Japonija go ima realizirano re~isi celiot iznos od USD 1 milion, opredelen kako pomo{ za PJR Makedonija na

donatorskiot sostanokot za zemjata, odr`an vo Brisel vo mart 2002.

HOLANDIJA

Pomo{ta na Holandija za PJR Makedonija se sostoi, pokraj drugoto i vo poddr{ka za platniot bilans, kako pomo{ vo procesot na strukturnoto prilagoduвање na zemjata i poddr{ka na obrazovaniето. Pokraj toa, Holandija go promovira dobroto ekonomsko upravuvawe i razvoјot na privatniot sektor.

Vo oblata na dobro upravuvawe, holandskite proekti pokrivaat tri oblasti: javni finansii, decentralizacija i vladeewe na pravoto. Vo oblata na javni finansii, glavnite aktivnosti se kanaliziraat preku Doveritelniot fond na Svetskata banka, preku koj e odobren kredit za poddr{ka na prilagoduвaweto na upravuvaweto vo javniot sektor, a vo 2004 Holandija ima obezbeduvano makroekonomska pomo{ za PJR Makedonija. Proektite taka vku~uvaat i zbratimuvawe pome|u Ministe-rstvata za finansii na Holandija i PJR Makedonija i pomo{ vo prodabata na dvaeset i dve firmi zagubari.

SOEDINETITE AMERIKANSKI DR@AVI

USAID programata vo PJR Makedonija vku~uva pove}e od 30 proekti, a neјzinite glavni aktivnosti se naso~eni kon obezbeduvawe pomo{ vo implementacijata na ohridskiot Ramkoven Dogovor. Programata, so buxet od US\$ 30,3 milioni za 2004, e organizirana spored tri zna~ajni strate{ki celi i poddr`uva aktivnosti ~ii karakteristiki se isprepletuvaat:

1. Zabrzан развој i raste` na privatniot sektor

Programite na USAID imaat za cel zajaknuvawe na finansiskiot sektor, podobruvawe na konkurentnosta na izbrani delovni sektori vo PJR Makedonija, kako i pristap do kapital, poddr{ka na razvoјot delovnata klima i pottikuvawe na lokalniot ekonomski razvoј.

Podra~ja na zgolemena koordiniranost i sorabotka so EBOR, kako i sorabotka so operaciite na EBOR, se slednite:

- Proekt za zajaknuvawe na finansiskiot sektor na PJR Makedonija (primenuvawe na современи standardi i

praktiki vo smetkovodstvoto, bankarstvoto, pazarite na kapital, penziskiot sistem i nebankarskiot finansiski sektor);

- Komercijalen finansiski fond za MSP (kratkoročno finansirawe na raboten kapital) - spodeluvawe na iskustva so EBOR okolu novite instrumenti za finansirawe vo PJR Makedonija (pred-izvozno finansirawe, faktorirawe);
- Mikro pozajmici, preku {tedilnicata "Mo`nosti";
- Proekt za Zakonot za trgovski dru{tva i korporativното upravuvawe (pomo{ okolu noviot zakon za trgovski dru{tva, so zgolemuwawe na razbirawe na konceptot na dobro korporativno upravuvawe i podi-gnuvawe na svesta kaj akcionerite za nivnite prava);
- Aktivnosti naso~eni kon usoglasuvawe so STO;
- Proekt za fiskalni reformi (vklu~uvaj}i i izgradba na kapacitetot vo Ministerstvoto za finansii, zaradi identifikuvawe i ispituvawe slo`eni finansiski krivi~ni dela, kako {to e pereweto pari);
- Reforma na elektro-energetskiot sektor (pomo{ okolu noviot pazaren dizajn i tarifnata metodologija).

Kofinansirawe so EBOR:

- Fond za pomo{ na mali pretprijatija (SEAF) - fond na {pekulativen kapital;
- ProKredit Banka - nova banka za mikro finansirawe vo PJR.

2. Polegitimni demokratski institucii

Celta e da se pottikne razvojot na polegitimni demokratski institucii, pokraj drugoto i so pomagawe na lokalnite vlasti vo zgolemuwaweto na nivnite ovlastuvawa i poa`urno rabotewe, obu~uvawe na gra|anite za u~estvo vo donesuvaweto politi~ki i op{testveni odluki, kako i zajaknuvawe na nezavisnosta na sudstvoto i zasiluvawe na vladeeweto na pravoto.

3. Ubla`uvawe na nepovolnitate socijalni vlijanja na tranzicijata vrz pazarno zasnovanata demokratija

USAID i negovite partneri rabotat na podobruvawe na obrazovaniето i zajaknuwaweto na ~ove~kite kapaciteti vo PJR Makedonija.